

Hrvatski zavod za javno zdravstvo

# SVJETSKO ISTRAŽIVANJE O UPORABI DUHANA U MLADIH

ZAGREB, 2017.

Philip  
Urenyllo  
M.  
Cijecic



**Hrvatski zavod za javno zdravstvo**

Dr. sc. Dijana Mayer, dr. med.

Dr. sc. Ivana Pavić Šimetin, dr. med.

Anja Belavić, dr. med.

Mario Hemen, ing.

# **SVJETSKO ISTRAŽIVANJE O UPORABI DUHANA U MLADIH**

REZULTATI ZA HRVATSKU

/Global Youth Tobacco Survey 2016 (GYTS)/

Zagreb, 2017.

## **SVJETSKO ISTRAŽIVANJE O UPORABI DUHANA U MLADIH**

Global Youth Tobacco Survey 2016 (GYTS)

Izdavači:

**Hrvatski zavod za javno zdravstvo**  
Zagreb, Rockefellerova 7  
[www.hzjz.hr](http://www.hzjz.hr)

Global Youth Tobacco Survey  
Centers for Disease Control and Prevention  
National Center for Chronic Disease Prevention and Health Promotion  
[www.cdc.gov](http://www.cdc.gov)

Urednik

doc. dr. sc. **Krunoslav Capak**, prim. dr. med.

Autori:

Dr. sc. **Dijana Mayer**, dr. med.  
Dr. sc. **Ivana Pavić Šimetin**, dr.med.  
**Anja Belavić**, dr. med.  
**Mario Hemen**, ing.

Istraživanje provedeno uz potporu Regionalnog ureda  
Svjetske zdravstvene organizacije - Kopenhagen

Grafička priprema:  
Mario Hemen, ing.

ISBN 978-953-7031-65-7

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu  
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 000964325

## **SADRŽAJ**

<b>Predgovor .....</b>	<b>5</b>
<b>Sažetak.....</b>	<b>6</b>
<b>Uvod .....</b>	<b>7</b>
Demografski podaci zemlje .....	8
Okvirna konvencija o nadzoru nad duhanom SZO-a i MPOWER .....	8
Cilj i obrazloženje.....	8
Zakonska osnovica .....	9
Druga istraživanja o duhanu .....	13
<b>Metode .....</b>	<b>14</b>
Uzorkovanje .....	14
Prikupljanje podataka .....	15
Analiza podataka.....	15
<b>Rezultati za Republiku Hrvatsku 2016. godine.....</b>	<b>15</b>
UPORABA DUHANA I DUHANSKIH PROIZVODA .....	15
PRESTANAK PUŠENJA .....	25
PASIVNO PUŠENJE .....	27
OGLAŠAVANJE DUHANA, PROMIDŽBA I SPONZORSTVO .....	33
Poruke protiv pušenja .....	33
Mediji i promidžba duhana .....	37
<b>Raspisrava .....</b>	<b>48</b>
Prevalencija, prestanak i ovisnost .....	48
Rodne razlike .....	48
Štetni učinci pušenja .....	48
Javna svijest i štetnosti pušenja .....	49
Državni propisi o nadzoru uporabe duhana kod mlađih .....	49
Pasivno pušenje .....	49
Situacija u Hrvatskoj od 2003. do 2016. godine.....	50
Značaj za SZO FCTC .....	63
Značaj za zemlju.....	64
Predložene intervencije / Daljnja istraživanja .....	65
<b>Preporuke.....</b>	<b>66</b>
<b>Popis literature.....</b>	<b>67</b>

## **Zahvala**

*Zahvaljujemo Regionalnom uredu za Europu Svjetske zdravstvene organizacije na podršci i Centru za nadzor i prevenciju bolesti Sjedinjenih Američkih Država na pružanju tehničke i finansijske podrške za razvoj i tisk ove publikacije.*

*Posebno treba zahvaliti prof. dr. sc. Antoinette Kaić-Rak, voditeljici Ureda Svjetske zdravstvene organizacije u Republici Hrvatskoj, na savjetima i podršci tijekom provođenja samog istraživanja.*

*Zahvaljujemo na potpori Ministarstvu zdravstva, Ministarstvu znanosti i obrazovanja, te svim školama koje su sudjelovale u istraživanju.*

---

***Zahvaljujemo se svim liječnicima i drugim zdravstvenim djelatnicima iz Službi za školsku medicinu županijskih zavoda za javno zdravstvo koji su proveli anketiranje učenika u osnovnim i srednjim školama.***

Zavod za javno zdravstvo

Karlovačke županije

**Ivana Vidaković**, dr. med.

Zavod za javno zdravstvo

Splitsko-dalmatinske županije

**Katarina Tomelić Ercegović**, dr. med.

**Luca Ivanda**, dr. med.

**Vlatka Gabrić**, dr. med.

**Igor Papić**, dr. med.

Zavod za javno zdravstvo

Istarske županije

**Loreta Načinović Magaš**, dr. med.

**Klaudija Blarežina**, dr. med.

Zavod za javno zdravstvo

Osječko-baranjske županije

**Vesna Buljan**, dr. med.

**Dolores Juretić Kovač**, dr. med.

Zavod za javno zdravstvo

Zadarske županije

**Tatjana Mustać-Matulj**, dr.med.

Mr. sc. **Polona Bencun-Gumzej**, dr. med.

**Đurđica Dragaš**, dr. med.

**Julija Mišlov**, dr. med.

Zavod za javno zdravstvo

Šibensko-kninske županije

**Neda Šunjerga**, dr. med.

Zavod za javno zdravstvo

Virovitičko-podravske županije

**Slavica Letica Ramljak**, dr. med.

Zavod za javno zdravstvo

Krapinsko-zagorske županije

**Marica Gredičak**, dr. med.

**Melita Očić-Leljak**, dr. med.

Zavod za javno zdravstvo

Sisačko-moslavačke županije

**Suzana Fabijanić**, dr. med.

Zavod za javno zdravstvo Zagrebačke

županije

**Danica Herc Cerovac**, dr. med.

Hrvatski zavod za javno zdravstvo

Prof. dr. sc. **Urelija Rodin**, dr. med.

**Lidiya Marković**, ing.

**Mario Hemen**, ing.

## Predgovor

O pušenju mlađih ima mnogo lokalnih, nacionalnih pa i kontinentalnih istraživanja. No nema svjetskih, usporedivih, globalnih istraživanja koja bi omogućila praćenje uporabe duhanskih proizvoda među adolescentima s različitim kontinenata, iz različitih kulturoloških okruženja i različitim utjecajima. Osim toga, većina se istraživanja usmjerava na samu naviku te neke stavove i ostala rizična ponašanja povezana s pušenjem, a malo ih obraća pozornost na čimbenike okoline koji na tu naviku imaju ponekad i presudan utjecaj.

Centar za kontrolu bolesti (Atlanta) i Svjetska zdravstvena organizacija 1998. izradili su upitnik i razvili metodologiju istraživanja Global Youth Tobacco Survey (GYTS) čija je svrha sagledati problematiku uporabe duhana u mlađih s različitim stajališta. Godinu dana kasnije (1999.) održali su edukacijske seminare za koordinatora projekta. Svega 12 zemalja (Barbados, Kina, Costa Rica, Fiji, Jordan, Poljska, Rusija, Južnoafrička Republika, Sri Lanka, Ukrajina, Venezuela, Zimbabve) je prvi puta bilo uključeno u istraživanje 2000. godine. Zemlje Azije, Afrike, Južne Amerike, Indonezije uključuju se u istraživanje 2001., a 2002. godine u istraživanje se uključuju zemlje istočne i središnje Europe (Hrvatska). Ukupno je 168 zemalja do sada bilo uključeno u GYTS. Globalno je bilo uključeno više od 2,5 miliona školske djece u dobi od 13-15 godina.

Istraživanje procjenjuje stavove učenika, znanje i vrste ponašanja vezane uz uporabu duhana, izloženost pasivnom pušenju, procjenu mlađih nastavnog programa prevencije u školi i u zajednici te izloženost mlađih medijskim porukama o duhanskim proizvodima. GYTS pruža i informacije o dostupnosti duhanskih proizvoda mlađima od 18 godina, te razvijenost ovisnosti kod mlađih i poteškoće pri odvikavanju.

Istraživanje se provodi međunarodno usuglašenom metodologijom na način da učenici anonimno i dobrovoljno ispunjavaju anketni upitnik. Upitnik se može dobiti na zahtjev u Hrvatskom zavodu za javno zdravstvo.

Hrvatski zavod za javno zdravstvo nositelj je istraživanja za Hrvatsku.

Istraživanje je u Hrvatskoj prvi put provedeno školske godine 2002/2003. Nacionalna voditeljica za Hrvatsku je bila Tanja Čorić, dr.med., a članovi istraživačkog tima su bili prim. mr. sc. Vlasta Žerjavić-Hrabak, dr. med.; Verica Kralj, dr. med. i ing. Mario Hemen. U provedenim istraživanjima 2007., 2011., 2016. godine nacionalna voditeljica je dr. sc. Dijana Mayer, dr. med., a istraživački tim čine dr. sc. Ivana Pavić Šimetin, dr. med.; dr. sc. Iva Pejnović Franelić, dr. med.; Anja Belavić, dr. med.; Mario Hemen, ing. i Lidija

Marković, ing. Uz autore ove publikacije i druge djelatnike Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo koji su pridonijeli ovom istraživanju, posebno se ističu Mario Hemen, ing. i Lidija Marković, ing. zbog predanog rada na provedbi istraživanja.

## **Sažetak**

Uporaba duhana je vodeći uzrok preventabilnih smrti na svijetu. SZO duhanu pripisuje gotovo šest milijuna smrti godišnje. Očekuje se da će se do 2030. godine taj broj povećati na više od osam milijuna smrti godišnje. Većina ljudi duhan počne konzumirati prije dobi od 18 godina. Svjetsko istraživanje o uporabi duhana u mladih (engl. *Global Youth Tobacco Survey*; GYTS) je razvijeno od strane Inicijative bez duhana (engl. *Tobacco Free Initiative*; TFI), Svjetske zdravstvene organizacije (SZO) i Ureda za pušenje i zdravlje (OSH) Centara za nadzor i prevenciju bolesti Sjedinjenih Američkih Država (CDC) u svrhu prikupljanja podataka o prevenciji i nadzoru nad uporabom duhana kod mlađih. GYTS je istraživanje koje se provodi putem anonimne ankete koja se provodi kod učenika u dobi između 13 i 15 godina starosti.

U Hrvatskoj je u sklopu ovog istraživanja 2016. godine popunjeno 3250 upitnika u 50 škola. U anketi je ukupno sudjelovalo 3250 učenika, od kojih je 2991 bilo u dobi od 13 do 15 godina (dječaci: 1516, djevojčice: 1470, nepoznato: 5). Stopa odaziva škola bila je 100 %, a učenika 95,8 %. Ukupna stopa odaziva iznosila je 95,8 %.

Upitnik se sastojao od 76 pitanja višestrukog izbora odgovora. Podaci su analizirani isticanjem pitanja koja se prema GYTS-u smatraju ključnim pokazateljima nadzora. Pokazatelji su u skladu s FCTC SZO-a i tehničkim paketom MPOWER.

Ukupno je 47,2 % učenika uopće pušilo bilo kakav oblik duhanskog proizvoda; u trenutku popunjavanja ankete 17,3 % ih je konzumiralo bilo koji duhanski proizvod (najmanje jedanput u posljednjih 30 dana), 14,6 % je pušilo cigarete, a 10,0 % ih je upotrebljavalo e-cigarete. Osim toga, 17,5 % onih koji nikada nisu koristili duhanske proizvode, podložno je korištenju duhanskih proizvoda u budućnosti.

Od ukupnog broja učenika koji su sudjelovali, 27% ih je smatralo da učenici koji puše imaju više prijatelja, a 21,3% učenika smatra da su privlačniji učenici koji puše.

Od sadašnjih pušača 61,8 % cigarete kupuje u dućanu, a 56,9 % onih koji su cigarete kupili u dućanu NISU bili spriječeni u kupnji zbog svoje dobi.

## **Svjetsko istraživanje o uporabi duhana u mladih**

Među učenicima sudionicima ankete 60,1 % ih živi u domu gdje drugi puše, a 60,9% su bili izloženi duhanskom dimu u bilo kojem zatvorenom javnom mjestu. U pogledu duhanskog dima iz okoliša, 82,8% preferiraju zabranu pušenja u zatvorenim javnim mjestima, a 67,3 % ih misli da je dim od drugih štetan i za njih. Što se tiče privatnog života, 53,9 % učenika je odgovorilo da im jedan ili više roditelja puši.

Od sadašnjih pušača, 37,4 % je odgovorilo da žele prestati pušiti, a 59,4 % ih je pokušalo prestati pušiti tijekom protekle godine. U vezi s pokušajima prestanka, 11,7 % sadašnjih pušača je odgovorilo da su primili pomoć u pokušaju da prestanu pušiti.

Tijekom proteklih 30 dana je 51,8 % učenika vidjelo poruke protiv pušenja u medijima. Premda je u Hrvatskoj zabranjeno reklamiranje i sponzoriranje duhanskih proizvoda, 34,5 % je primjetilo reklame za duhan ili promocije na prodajnim mjestima, a 68,3 % da su u istom razdoblju primjetili nekoga tko koristi duhanski proizvod na televiziji, videozapисima ili filmovima. Do 12,3 % ih ima predmet s logotipom duhanske tvrtke, a 5,4 % ih je potvrdilo da im je nacionalni predstavnik duhanske kompanije ponudio besplatne cigarete.

Tijekom protekle godine 67,6 % učenika je u razredu učilo o štetnostima pušenja.

Metodologija GYTS-a pruža odličan okvir za praćenje i vođenje provedbe školskih programa za nadzor duhana usuglašen sa zahtjevima FCTC-a. Rezultati ove ankete će se široko diseminirati i, u idealnom slučaju, koristiti za usvajanje i provedbu učinkovitih zakonskih mjera za prevenciju i smanjenje konzumacije duhana, nikotinske ovisnosti i izloženosti duhanskom dimu.

## **Uvod**

Uporaba duhana je vodeći svjetski uzrok preventabilnih smrти. SZO duhanu pripisuje gotovo šest milijuna smrти godišnje, a očekuje se da će taj broj do 2030. godine narasti na više od osam milijuna smrти godišnje. Većina ljudi s konzumacijom duhana počne prije dobi od 18 godina.

Svjetsko istraživanje o uporabi duhana u mladih (engl. *Global Youth Tobacco Survey*; GYTS) je razvijeno od strane Inicijative bez duhana (engl. *Tobacco Free Initiative*; TFI), Svjetske zdravstvene organizacije (SZO) i Ureda za pušenje i zdravlje (OSH) Centara za nadzor i prevenciju bolesti Sjedinjenih Američkih Država (CDC) u suradnji s nizom zemalja koje predstavljaju šest regija SZO-a da bi prikupili sveobuhvatne podatke o prevenciji i nadzoru nad uporabom duhana kod mladih. GYTS je školska anketa u kojoj se dvofaznim

klaster uzorkovanjem dobivaju reprezentativni uzorci učenika u razredima koje pohađaju učenici dobne skupine između 13 i 15 godina. U okvir uzorkovanja su uključeni svi razredi iz tog raspona. Svi učenici odabralih razreda bili su podobni za sudjelovanje u anketi.

### **Demografski podaci zemlje**

Hrvatska je država članica Regionalnog ureda za Europu Svjetske zdravstvene organizacije koja se smatra zemljom visokog dohotka.

### **Okvirna konvencija o nadzoru nad duhanom SZO-a i MPOWER**

Kao odgovor na globalizaciju duhanske epidemije, 191 država članica Svjetske zdravstvene organizacije je na 56. Svjetskoj zdravstvenoj skupštini u svibnju 2003. godine jednoglasno usvojila Okvirnu konvenciju o nadzoru nad duhanom (FCTC) SZO-a. FCTC je prvi svjetski javnozdravstveni sporazum o nadzoru nad duhanom, pokrećač i plan globalnog odgovora na pandemiju smrti i bolesti izazvanih duhanom. Sporazum utjelovljuje koordiniran, djelotvoran i hitan akcijski plan za suzbijanje konzumacije duhana i donosi ekonomične javnopolitičke strategije nadzora nad duhanom kao što su zabrana izravnog i neizravnog reklamiranja duhana, povećanje poreza na duhan i cijena, promicanje javnih i radnih mjesta bez dima, prikazivanje istaknutih zdravstvenih poruka na pakiranjima duhana, te istraživanje, nadzor i razmjena informacija u vezi duhana.

Kao pomoć zemljama u podmirivanju svojih obveza proizašlih iz ove konvencije, SZO je 2008. g. uveo MPOWER, tehnički paket od šest kontrolnih mjera za nadzor nad duhanom koje su utemeljene na dokazima o smanjenju uporabe duhana i spašavanju života:

- Praćenje konzumacije duhana i preventivnih politika
- Zaštita ljudi od duhanskog dima
- Ponuda pomoći da bi se prekinula konzumacija duhana
- Upozorenja o štetnosti duhana
- Zabrana reklamiranja, promicanja i sponzoriranja duhana
- Povećanje poreza na duhan

GYTS podržava MPOWER SZO-a praćenjem podataka o ključnim pokazateljima uporabe duhana za pojedinu zemlju, uključujući prevalenciju, znanje i ponašanje. Konačni je upitnik preveden na hrvatski i povratno na engleski jezik radi provjere točnosti.

### **Cilj i obrazloženje**

Cilj sudjelovanja u istraživanju GYTS je jačanje kapaciteta zemalja za nadzor konzumiranja i početka konzumacije duhana kod mlađih, vođenje

nacionalnih programa za prevenciju i nadzor nad uporabom duhana, te lakša usporedba podataka povezanih s duhanom na nacionalnoj, regionalnoj i globalnoj razini. Rezultati GYTS-a su korisni i za evidentiranje promjena različitih varijabli mjera za nadzor nad duhanom radi praćenja provedbe različitih preambula zakona za nadzor nad duhanom i relevantnih članaka Okvirne konvencije SZO-a.

Obrazloženje sudjelovanja Hrvatske u GYTS-u uključuje:

Najnoviji podaci o mortalitetu u Hrvatskoj iz 2015. godine pokazuju da je 2101 muškaraca (103,5 na 100 000 stanovnika) i 720 žena (33,1 na 100 000 stanovnika) umrlo od raka pluća (C33 i C34), što je ujedno i vodeći uzrok smrti u skupini malignih bolesti kod muškaraca, a treći najčešći uzrok smrti od zločudnih bolesti u ženskoj populaciji (nakon raka dojke i kolona). Nacionalna i međunarodna istraživanja također potvrđuju da je ukupna smrtnost koja se pripisuje pušenju vrlo visoka. Procjenjuje se da svake godine više od 9000 ljudi umre od bolesti povezanih s pušenjem ili da smrti uzrokovane bolestima koje su povezane s pušenjem predstavljaju petinu ukupne nacionalne smrtnosti. Prema istraživanju „Uporaba sredstava ovisnosti u hrvatskom društву“, koje je proveo Institut društvenih znanosti Ivo Pilar 2015. godine, 37,7% muškaraca i 33,0% žena u dobi od 15-64 godine (ukupno 35,4%) u Republici Hrvatskoj izjavljuje da trenutno puši. Prema podacima Europske zdravstvene ankete (EHIS) provedene u razdoblju 2014.-2015. godine na ispitanicima u dobi 18 i više godina, 25,0% stanovništva Republike Hrvatske je izjavilo da je u posljednjih 12 mjeseci pušilo cigarete, od toga 29,5% muškaraca i 20,8% žena.

S gledišta nacionalne zdravstvene politike je vrlo važno pratiti trendove pušenja kod mlađih. Analiza trendova može odražavati učinkovitost preventivnih akcija i pružiti važne informacije o kontekstu pušenja.

### **Zakonska osnovica**

U Hrvatskoj je nekoliko zakona povezanih s nadzorom nad duhanom, primjerice:

- *Zakon o ograničavanju uporabe duhanskih i srodnih proizvoda („Narodne novine“, broj 45/17)*
- *Zakon o ograničavanju uporabe duhanskih proizvoda („Narodne novine“, broj 125/08, 55/09, 119/09 i 94/13),*
- *Zakon o zdravstvenoj zaštiti („Narodne novine“, broj 150/08, 71/10, 139/10, 22/11, 84/11, 154/11, 12/12 i 70/12),*
- *Zakon o trgovini („Narodne novine“, broj 87/08),*
- *Zakon o dopunama Zakona o trgovini („Narodne novine“, broj 103/03),*

- *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o trgovini („Narodne novine“, broj 170/03 i 114/11),*
- *Zakon o elektroničkim medijima („Narodne novine“, broj 153/09),*
- *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o elektroničkim medijima („Narodne novine“, broj 84/11),*
- *Zakon o trošarinama („Narodne novine“, broj 83/09),*
- *Zakon o zaštiti na radu („Narodne novine“, broj 59/96, 94/96 i 114/03),*
- *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti na radu („Narodne novine“, broj 75/09)*
- *Pravilnik o sadržaju podataka o svim sastojcima i njihovim količinama po vrsti i tipu koji se koriste u proizvodnji duhanskih proizvoda te o načinu informiranja javnosti („Narodne novine“, broj 39/09).*

Ovi zakoni ograničavaju duhanski dim u okolišu (zabrana pušenja na javnom mjestu), prodaju duhana određenim dobnim skupinama, nadziru pakiranje i etiketiranje duhanskih proizvoda, sprečavaju duhansku propagandu itd.

Jedna od ključnih intervencija u Hrvatskoj dogodila se kada je Zastupnički dom Hrvatskoga državnog sabora na sjednici održanoj 12. studenog 1999. godine izglasao Zakon o ograničavanju uporabe duhanskih proizvoda. Tim se Zakonom s ciljem zaštite zdravlja građana utvrđuju mjere za smanjenje i ograničavanje uporabe duhanskih proizvoda i štetni sastojci cigareta, uvode se obvezne oznake o štetnosti po zdravlje na pakiranjima duhanskih proizvoda. Provode se preventivne mjere protiv pušenja te nadzor nad provedbom. U vrijeme kada je izglasan Zakon, bio je jedan od najsuvremenijih zakona te vrste u regiji. Zabranjivao je prodaju duhanskih proizvoda osobama mlađim od 18 godina, zatim prodaju duhanskih proizvoda iz automatskih aparata te prodaju pojedinačnih cigareta, odnosno drugih duhanskih proizvoda izvan originalnog pakiranja proizvođača. Ovim su Zakonom bili zabranjeni i svi oblici promidžbe duhanskih proizvoda, pušenje duhanskih proizvoda prilikom javnih nastupa i na televiziji te objavljivanje fotografija ili crteža osoba koje puše u tiskovinama. Prema članku 11. Zakona zabranjuje se pušenje u svim zdravstvenim ustanovama te u prostorima u kojima zdravstveni djelatnici obavljaju privatnu praksu. Ta se odredba nije odnosila na posebno označeni prostor u kojem je dopušteno pušenje, koji je mogao odrediti ravnatelj pojedine zdravstvene ustanove, što je ipak, donekle, omogućivalo pušenje u zdravstvenim ustanovama.

Restriktivniji Zakon o ograničavanju uporabe duhanskih proizvoda (Narodne novine 125/08 i 55/09) stupio je na snagu 6. listopada 2008. godine. Ovim Zakonom u potpunosti je zabranjeno pušenje u svim zatvorenim javnim prostorima, od čega su izuzete samo psihijatrijske ustanove. Vrijeme prilagodbe za javne ustanove, kafiće i duhansku industriju trajalo je šest mjeseci, dok su se odredbe ovoga Zakona u obrazovnim i zdravstvenim ustanovama počele primjenjivati osam dana od njegove objave. Ovaj Zakon zabranjuje i izravnu i neizravnu promidžbu duhanskih proizvoda. U skladu s ovim Zakonom svako pakiranje cigareta u Hrvatskoj mora imati otisnuto opće upozorenje o štetnosti pušenja te dodatno upozorenje koje mora prekrivati najmanje 40% vanjske površine zadnje strane pakiranja. Prema izjavama inspektorata koji je pratilo provedbu ovoga Zakona tijekom šest mjeseci, koliko je bio na snazi, Zakon je uspješno proveden. No, 10. rujna 2009. godine Vlada RH uputila je u saborsku proceduru izmjene Zakona o ograničavanju uporabe duhanskih proizvoda kojima bi se kafićima ponovno omogućilo da imaju prostor određen za pušenje, ali uz posebne uvjete. Predloženim Zakonom redefiniraju se uvjeti koji se odnose na prostore namijenjene pušenju u zatvorenom javnom prostoru, a koji su bili definirani postojećim Zakonom. Hrvatski sabor je na sjednici 24. rujna 2009. godine donio Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o ograničavanju uporabe duhanskih proizvoda.

Sve je veći broj zemalja koje zakonskom regulativom zabranjuju pušenje u javnim prostorima i radnim mjestima. Glavni razlog za to je zaštita nepušača od štetnih posljedica pasivnog pušenja. Drugi, no ne i manje važan, razlog je pomoći pušačima koji žele prestati pušiti, jer im se na taj način omogućuje boravak u okolišu bez pušenja.

U Cochraneovu sustavnom pregledu koji analizira učinak zabrane pušenja na smanjenje pušenja i na eksponiranost pasivnom pušenju, bilo je uključeno 50 studija koje su zadovoljile kriterije za uključivanje. Autori su zaključili da zakonska zabrana pušenja u javnim prostorima smanjuje izloženost pasivnom pušenju, ali i dalje nema promjene kada je riječ o eksponiranosti pasivnom pušenju u osobnim automobilima ili mjestu stanovanja. Ipak, postoje dokazi da takve mjere utječu na smanjenje prevalencije pušenja, ili barem na smanjenje broja dnevno popušenih cigareta te da dolazi do poboljšanja nekih zdravstvenih pokazatelja (106). Kada je riječ o zabrani prodaje cigareta maloljetnicima, treba naglasiti da je to važan način kontrole uporabe duhana. Iako u Hrvatskoj taj zakon postoji već duže vrijeme, postoje dokazi da se ne provodi.

Europska komisija je 3. travnja 2014. usvojila i objavila Direktivu 2014/40/EU Europskog parlamenta i Vijeća o usklađivanju zakona i drugih

propisa država članica o proizvodnji, predstavljanju i prodaji duhanskih i srodnih proizvoda i o stavljanju izvan snage Direktive 2001/37/EZ (SL L 127/1, 29.04.2014.). Prema polazištima Direktive 2014/40/EU u određenim područjima postojale su značajne razlike između prijašnjeg zakona i drugih propisa država članica o proizvodnji, predstavljanju i prodaji duhanskih i srodnih proizvoda koje predstavljaju prepreke neometanom funkcioniranju unutarnjeg tržišta. To se također odnosi i na elektroničke cigarete i spremnike za ponovno punjenje elektroničkih cigareta („spremnici za ponovno punjenje“), biljne proizvode za pušenje, sastojke i emisije iz duhanskih proizvoda, određene aspekte označavanja i pakiranja i na prekograničnu prodaju duhanskih proizvoda na daljinu. Te su prepreke uklonjene i ujednačena su pravila o proizvodnji, predstavljanju i prodaji duhanskih i srodnih proizvoda. Sukladno odredbama Direktive 2014/40/EU izrađen je novi i restriktivniji Zakon o ograničavanju uporabe duhanskih i srodnih proizvoda („Narodne novine“, broj 45/17) koji je donesen u svibnju 2017. Novim Zakonom prenose se u pravni poredak Republike Hrvatske sljedeći propisi Europske unije:

- *Direktiva 2014/40/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 3. travnja 2014. o usklađivanju zakona i drugih propisa država članica o proizvodnji, predstavljanju i prodaji duhanskih i srodnih proizvoda i o stavljanju izvan snage Direktive 2001/37/EZ (SL L 127/1, 29. 4. 2014.)*
- *Delegirana Direktiva Komisije 2014/109/EU od 10. listopada 2014. o izmjeni Priloga II. Direktivi 2014/40/EU Europskog parlamenta i Vijeća uspostavljanjem zbirke slikovnih upozorenja za uporabu na duhanskim proizvodima (SL L 360, 17. 12. 2014.)*
- *Provedbena odluka Komisije (EU) 2015/1842 od 9. listopada 2015. o tehničkim specifikacijama za položaj, dizajn i oblik kombiniranih zdravstvenih upozorenja za duhanske proizvode za pušenje (SL L 267, 14. 10. 2015.).*

Novi Zakon notificiran je u skladu s Direktivom (EU) 2015/1535 Europskog parlamenta i Vijeća od 9. rujna 2015. o utvrđivanju postupka pružanja informacija u području tehničkih propisa i pravila o uslugama informacijskog društva (SL L 241, 17. 9. 2015.).

Ministarstvo zdravstva je također osnovalo Nacionalno povjerenstvo za borbu protiv pušenja, koje prati prevalenciju pušenja, ispituje i predlaže mjere za smanjenje učinka duhana na javno zdravlje, provedbu aktivnosti usmjerenih smanjenju duhanskih proizvoda i programe za prestanak pušenja, predlaže i organizira objavu publikacija namijenjenih promicanju prestanka pušenja i nepušenje kao zdravi način života, surađuje s

međunarodnim tijelima koja nadziru problem smanjenja pušenja, priprema izvješća o učestalosti navike pušenja i rezultatima trajnih preventivnih akcija, surađuje s vladinim i nevladinim organizacijama i udrugama, provodi i druge zadatke povezane s ograničavanjem pušenja duhana i duhanskih proizvoda, te ministru podnosi godišnje izvješće o svojim aktivnostima.

### **Druga istraživanja o duhanu**

GYTS se prethodno provodio u Hrvatskoj 2002., 2006., 2011. godine. Osim GYTS-a, u Hrvatskoj su provedene i sljedeće ankete: HBSC 2002., 2006., 2010. i 2014. godine i ESPAD 1995., 1999., 2002., 2007., 2011. i 2015. godine.

Prema nacionalnom istraživanju "Uporaba sredstava ovisnosti u hrvatskom društvu", koje je proveo Institut društvenih znanosti Ivo Pilar 2015. godine, duhan je pušilo 35,4% ispitanika, među mlađim odraslima 38% osoba trenutačno su pušači. Odraslih koji trenutačno puše bilo je relativno najviše u dobnoj skupini između 25 i 34 godine (40,7%). Muškarci su relativno češće trenutačno pušači od žena (37,7% muškaraca naspram 33% žena). Više od polovine odraslih nekada je u životu pušilo duhan (55%). Životna prevalencija pušenja duhana među mlađim odraslima bila je 55,4%. Najveća životna prevalencija pušenja duhana utvrđena je u dobnim skupinama između 25 i 34 godine (57,6%) te između 45 i 54 godine (57,3%), bila je veća kod muškaraca (59,2%) nego kod žena (50,9%).

Prema podacima Istraživanja o uporabi duhana u odrasloj populaciji Republike Hrvatske (Tobacco Questions for Surveys- TQS) provedenog u razdoblju 2014.-2015. godine na ispitanicima u dobi 18 i više godina u sklopu Europske zdravstvene ankete (EHIS), puši 31,1% stanovništva (27,5% su svakodnevni pušači, a 3,6% povremeni pušači. Kod muškaraca je 35,3% pušača (31,8% svakodnevnih te 3,5% povremenih), dok je kod žena 27,1% pušačica (23,4% svakodnevnih te 3,7% povremenih).

Istraživanje HBSC (engl. *Health Behavior in School-aged Children*) provedeno 2014. godine na reprezentativnom uzorku učenika u dobi od 11, 13 i 15 godina pokazalo je da je najmanje jednom tjedno pušilo oko 1% dječaka i 0,2% djevojčica dobne skupine 11 godina, 5% dječaka i 3% djevojčica dobne skupine 13 godina te 25% dječaka i 22% djevojčica dobne skupine 15 godina. Intenzitet pušenja raste s dobi. U svim dobnim skupinama više puši dječaka nego djevojčica. U dobnoj skupini od 15 godina izjavilo je 33% dječaka i 26% djevojčica da su počeli pušiti u dobi 13 godina i manje.

Europsko istraživanje o uporabi alkohola, duhana i ilegalnih droga, te rizičnih čimbenika kod školske djece (engl. *European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs; ESPAD*), provedeno je u Hrvatskoj pet puta

među mladima u dobi od 16 godina: 1995., 1999., 2003., 2007., 2011. i 2015. godine. U svim je anketama Hrvatska imala više stope pušača među mladima nego ostale zemlje članice ESPAD-a, uključujući posljednju anketu provedenu 2015. godine, premda uz stabilnije trendove u usporedbi s trendovima smanjenja u drugim zemljama. Prema rezultatima u Hrvatskoj 38% učenika nikad u životu nije pušilo cigarete, dok je 62% njih imalo to iskustvo. Prema rezultatima 2015. godine, 33% učenika u dobi 15-16 godina u Hrvatskoj su trenutni pušači. Udio mladića koji puše na dnevnoj bazi, kao i onih koji su rano započeli s takvim ponašanjem je i nadalje viši u odnosu na djevojke. Promatraljući trend kroz godine istraživanja, zamjetno je da se spolni jaz smanjio u posljednjih dvadeset godina, kao i za pušenje općenito. Usprkos vrlo strogim zakonima vezanim uz prodaju duhanskih proizvoda maloljetnicima, u većini zemalja učenici navode da lako mogu nabaviti iste (preko 60%). U Hrvatskoj 72% učenika izjavljuje da lako ili vrlo lako može nabaviti cigarete.

## **Metode**

### **Uzorkovanje**

GYTS Hrvatska 2016. je školska anketa koja je koristila dvofazno klaster uzorkovanje da bi dobila nacionalni (nacionalna / regionalna / gradska razina) reprezentativni uzorak učenika u 7. i 8. razredu osnovne i 1. razredu srednje škole. Za prvu fazu uzorkovanja korišten je popis svih osnovnih škola koje imaju sedme i osme razrede te sve srednje škole. Škole su odabirane prema vjerojatnosti proporcionalnoj upisnoj kvoti škole. Druga faza odabira uzorka sastojala se od sustavnog uzorkovanja jednake vrijednosti (sa slučajnim početkom) razreda iz svake škole odabrane tijekom prve faze. Istraživanje je provedeno u 50 škola i 160 razreda – ukupno je sudjelovalo 3250 učenika. Za GYTS 2016. godine uzorkovani su 7. i 8. (osnovne škole) i 1. razred (srednja škola). Iz glavnog grada je odabранo 25 škola (Zagreb), a iz ostatka zemlje također 25 škola.

Za svaki odgovor je primijenjen težinski faktor zbog prilagodbe za nedostajuće odgovore i harmonizacije vjerojatnosti odabira. Za GYTS Hrvatska 2016. je popunjeno 3250 upitnika u 50 škola. Ukupno je sudjelovalo 3250 učenika od kojih je 2991 bilo u dobi od 13 do 15 godina (muških: 1516, ženskih: 1470, prazno/nepoznato: 5). Stopa odaziva škola bila je 100 %, a učenika 95,8 %. Ukupna stopa odaziva iznosila je 95,8 %.

Za izračunavanje ponderiranih procjena prevalencije i standardnih pogrešaka (SE) procjena (95 % intervali pouzdanosti [CI] su izračunati iz SE)

korišten je SUDAAN, softverski paket za statističku analizu složenih podataka ankete.

### **Prikupljanje podataka**

Podatke je od sredine ožujka 2016. do sredine svibnja 2016. prikupljalo 22 terenska djelatnika.

Anketne procedure su dizajnirane tako da zaštite privatnost učenika dopuštajući anonimno i dobrovoljno sudjelovanje. Učenici su osobno popunjavali upitnik u razredu, bilježeći odgovore izravno na obrazac za odgovore koji je poslužio za obradu podataka optičkim čitačem u CDC, Atlanta. Upitnik je sadržavao 76 pitanja s višestrukim izborom odgovora koja su bila iz skupine pitanja zajedničkih anketama svih zemalja, a izborna pitanja nisu bila korištena.

### **Analiza podataka**

Za svako od anketnih pitanja razvijene su tablice učestalosti koje pokazuju postotak i 95 %-tni interval pouzdanosti. Izrađene su i tablice preferencija koje ističu pitanja koja se smatraju ključnim pokazateljima nadzora duhana prema GYTS-u. Pokazatelji su u skladu s FCTC-om SZO-a i tehničkim paketom MPOWER.

## **Rezultati za Republiku Hrvatsku 2016. godine**

### **UPORABA DUHANA I DUHANSKIH PROIZVODA**

Uporaba duhana i duhanskih proizvoda prikazana je pomoću slijedećih indikatora:

- **trenutni pušači duhana** (oni koji su odgovorili da su pušili cigarete ili bilo koji duhanski proizvod (cigare, mini cigare, cigarilos, lule) u posljednjih 30 dana)
- **trenutni pušači cigareta** (oni koji su pušili cigarete 1 ili više dana u posljednjih 30 dana);
- **česti pušači cigareta** (oni koji su pušili cigarete 20 ili više dana u posljednjih 30 dana),
- **trenutni pušači drugih duhanskih proizvoda** (oni koji su pušili druge duhanske proizvode /cigare, mini cigare, cigarilos, lule/ u posljednjih 30 dana)
- **ikada pušili duhan** (oni koji su pokušali pušiti ili eksperimentirati s cigaretama makar povukli dim ili dva ili bilo kojim oblikom duhanskih proizvoda za pušenje osim cigareta)

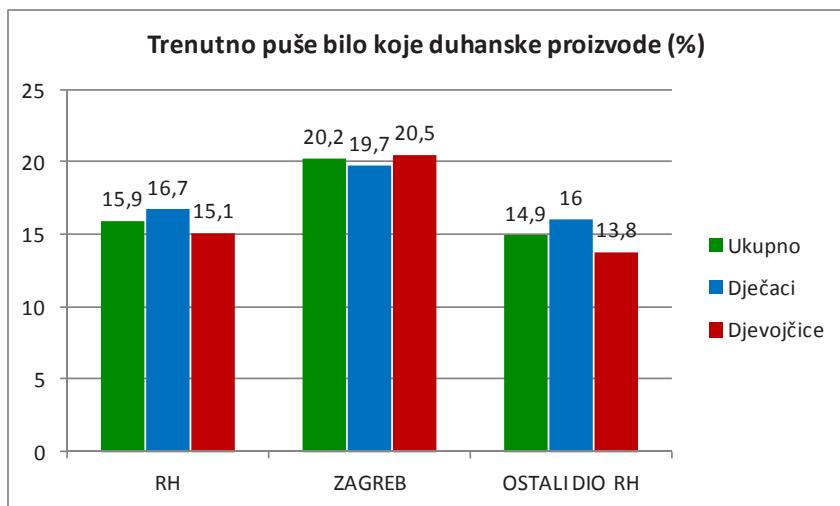
- **ikada pušili cigarete** (oni koji su probali pušiti cigarete ili eksperimentirati s njima, pa makar povukli dim ili dva)
- **ikada pušili druge duhanske proizvode** (oni koji su probali pušiti bilo koji oblik duhanskih proizvoda za pušenje osim cigareta ili eksperimentirati s njima)
- **trenutni korisnici bezdimnog duhanskog proizvoda** (oni koji su koristili bilo koji oblik bezdimnog duhanskog proizvoda /kao što je žvakanje, snifanje (njuškanje), stavljanje proizvoda između zuba i desni, primjena na koži/ u posljednjih 30 dana)
- **ikada koristili bezdimni duhanski proizvod** (oni koji su odgovorili da su ikada u životu probali ili eksperimentirali s bilo kojim oblikom bezdimnog duhanskog proizvoda /kao što je žvakanje, snifanje (njuškanje), stavljanje proizvoda između zuba i desni, primjena na koži/)
- **trenutni korisnici duhana** (oni koji su u posljednjih 30 dana pušili cigarete 1 ili više dana ili pušili druge duhanske proizvode osim cigareta ili koristili bilo koji oblik bezdimnog duhanskog proizvoda
- **ikada koristili duhan** (koji su ikada u životu probali ili eksperimentirali sa cigaretama ili pušili bilo koji drugi duhanski proizvod ili koristili bezdimni duhanski proizvod
- **podložni korištenju duhanskih proizvoda u budućnosti** (oni koji nikada nisu pušili niti koristili bilo koji duhanski proizvod a odgovorili su 1) „sigurno da“, „vjerljivo da“, ili „vjerljivo ne“ na pitanje hoće li uzeti duhanski proizvod ako mu ga ponudi prijatelj ili su odgovorili sa 2) „sigurno da“, „vjerljivo da“, ili „vjerljivo ne“ na pitanje hoće li koristiti bilo kakav duhanski proizvod u slijedećih 12 mjeseci

U Hrvatskoj je u vrijeme anketiranje 15,9% učenika pušilo bilo koji duhanski proizvod, dok ih je 14,6% pušilo cigarete. Značajno viši postotci zabilježeni su u gradu Zagrebu (20,2% pušilo je bilo koji duhanski proizvod, 19% učenika je pušilo cigarete). Od sadašnjih pušača 5% je pušilo cigarete 20 ili vise dana u zadnjih 30 dana. (tablica 1, slika 1 i 2).

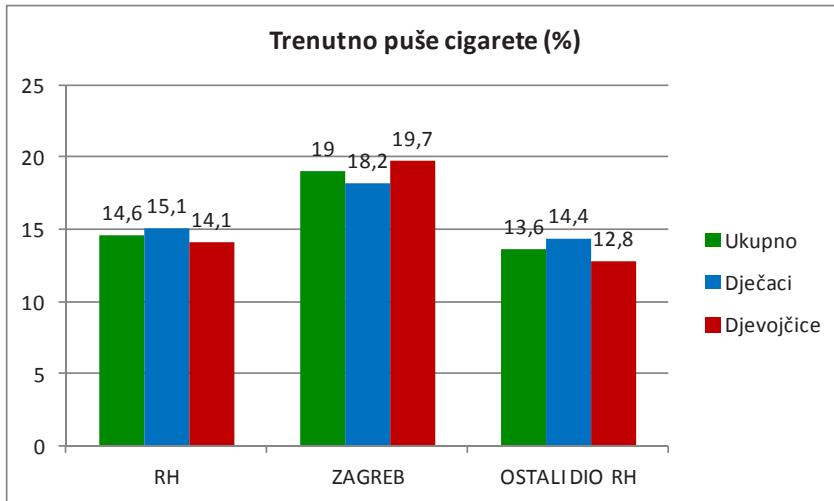
## Svjetsko istraživanje o uporabi duhana u mladih

**Tablica 1. Značajke uporabe duhana kod sadašnjih pušača, HRVATSKA, GYTS 2016.**

		Trenutno puše bilo koje duhanske proizvode (%)	Trenutno puše cigarete (%)	Pušili cigarete 20 ili više dana u zadnji 30 dana (%)	Trenutno puše duhanske proizvode osim cigareta (%)
RH	<b>Ukupno</b>	<b>15,9</b> (11,9-20,9)	<b>14,6</b> (10,7-19,5)	<b>5</b> (3,1-8)	<b>3,8</b> (2,6-5,5)
	<b>Dječaci</b>	<b>16,7</b> (11,7-23,3)	<b>15,1</b> (10,3-21,6)	<b>6,2</b> (3,7-10,1)	<b>4,9</b> (3,2-7,5)
	<b>Djevojčice</b>	<b>15,1</b> (11,1-20,2)	<b>14,1</b> (10,2-19,1)	<b>3,9</b> (2,1-7,1)	<b>2,6</b> (1,7-4,1)
ZAGREB	<b>Ukupno</b>	<b>20,2</b> (14,9-26,8)	<b>19</b> (13,8-25,6)	<b>7,7</b> (4,6-12,7)	<b>4,6</b> (3,4-6,4)
	<b>Dječaci</b>	<b>19,7</b> (14-27,1)	<b>18,2</b> (12,6-25,6)	<b>9</b> (5,2-15,1)	<b>6,2</b> (4,3-8,8)
	<b>Djevojčice</b>	<b>20,5</b> (14,3-28,6)	<b>19,7</b> (13,5-27,9)	<b>6,5</b> (3,1-13,3)	<b>3,2</b> (1,9-5,3)
OSTALI DIO RH	<b>Ukupno</b>	<b>14,9</b> (10,1-21,4)	<b>13,6</b> (9-20)	<b>4,4</b> (2,3-8,4)	<b>3,6</b> (2,1-5,9)
	<b>Dječaci</b>	<b>16</b> (10-24,7)	<b>14,4</b> (8,6-23)	<b>5,6</b> (2,7-11)	<b>4,7</b> (2,6-8,1)
	<b>Djevojčice</b>	<b>13,8</b> (9,1-20,4)	<b>12,8</b> (8,2-19,3)	<b>3,3</b> (1,4-7,8)	<b>2,5</b> (1,4-4,4)



**Slika 1. Trenutno puše bilo koje duhanske proizvode**



Slika 2. Trenutno puše cigarete

Gotovo je svaki drugi učenik (47,2%) probao pušiti bilo kakav oblik duhanskog proizvoda; dok je 45,4% učenika probalo pušiti cigarete. Bilo kakav duhanski proizvod izuzev cigareta je probalo pušiti 13,9% učenika. Podjednaka je situacija u cijeloj Republici Hrvatskoj odnosno nema razlike između grada Zagreba i ostalog dijela Republike Hrvatske. (tablica 2) Upotreba bezdimnih duhanskih proizvoda novijeg je datuma i među mladima nije toliko atraktivna te 1,9% njih trenutno koriste bezdimne duhanske proizvode, dok ih je 4,1% probalo koristiti ikada u životu. Svaki šesti učenik (17,3%) trenutno koristi bilo kakav duhanski proizvod, a svaki drugi (49%) učenik je koristio nekada u životu bilo kakav duhanski proizvod. (tablica 3, slika 3)

**Svjetsko istraživanje o uporabi duhana u mladih**

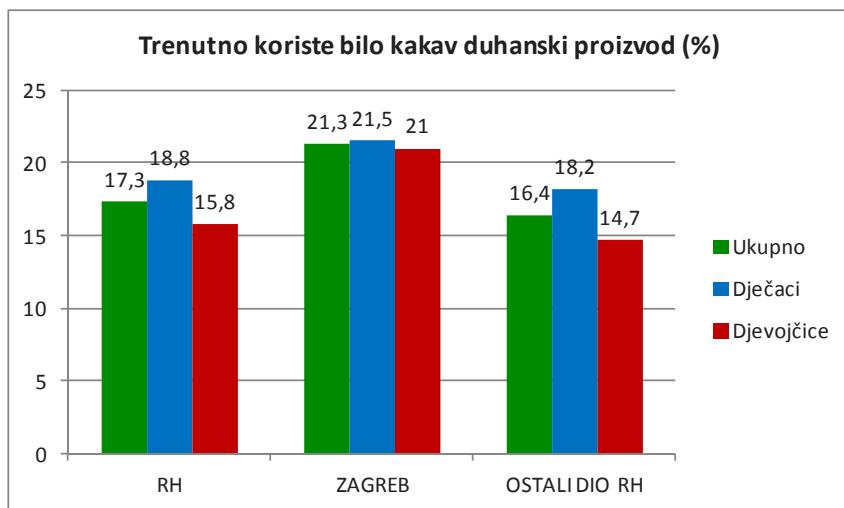
**Tablica 2. Značajke uporabe duhanskih proizvoda ikada u životu, HRVATSKA, GYTS 2016.**

		Ikada pušili bilo kakav oblik duhanskog proizvoda (%)	Ikada pušili cigarete (%)	Ikada pušili bilo kakav duhanski proizvod izuzev cigareta (%)
RH	Ukupno	<b>47,2</b> (41,2-53,3)	<b>45,4</b> (39,6-51,4)	<b>13,9</b> (11,3-17)
	Dječaci	<b>48,8</b> (42,3-55,4)	<b>46,9</b> (40,6-53,4)	<b>16,9</b> (13,5-20,9)
	Djevojčice	<b>45,7</b> (39,5-52)	<b>44</b> (37,9-50,3)	<b>11,1</b> (8,4-14,5)
ZAGREB	Ukupno	<b>49,9</b> (43,2-56,7)	<b>48,3</b> (41,9-54,8)	<b>17,2</b> (13,6-21,5)
	Dječaci	<b>51</b> (43,1-58,8)	<b>48,9</b> (41,5-56,4)	<b>21,2</b> (16,6-26,8)
	Djevojčice	<b>49</b> (41,4-56,7)	<b>47,8</b> (40,3-55,4)	<b>13,3</b> (10,1-17,2)
OSTALI DIO RH	Ukupno	<b>46,6</b> (39-54,3)	<b>44,8</b> (37,5-52,3)	<b>13,2</b> (10-17,1)
	Dječaci	<b>48,3</b> (40,1-56,6)	<b>46,5</b> (38,5-54,7)	<b>15,9</b> (11,7-21,1)
	Djevojčice	<b>44,9</b> (37,3-52,8)	<b>43,1</b> (35,5-51,1)	<b>10,6</b> (7,4-15,1)

### Svjetsko istraživanje o uporabi duhana u mladih

**Tablica 3. Uporaba bezdimnog i bilo kakvog duhanskog proizvoda, HRVATSKA, GYTS 2016.**

		Trenutno koriste bezdimni duhanski proizvod (%)	Ikada koristili bezdimni duhanski proizvod (%)	Trenutno koriste bilo kakav duhanski proizvod (%)	Ikada koristili bilo kakav duhanski proizvod (%)
RH	Ukupno	1,9 (1,2-3)	4,1 (3-5,6)	17,3 (13-2,6)	49 (42,8-55,3)
		2,8 (1,7-4,5)	5,6 (3,9-8)	18,8 (13,5-25,7)	51,5 (44,9-58)
	Dječaci	1,1 (0,5-2,2)	2,7 (1,7-4,2)	15,8 (11,8-20,9)	46,8 (40,4-53,3)
		1,7 (1,3-2,3)	5,1 (3,8-6,8)	21,3 (16,1-27,6)	52,1 (45,5-58,7)
	Djevojčice	2,4 (1,6-3,5)	6,4 (4,5-9,2)	21,5 (16-28,3)	53,9 (46,2-61,4)
		1,1 (0,5-2,4)	3,8 (2,4-6)	21 (14,8-29)	50,4 (42,7-58,1)
ZAGREB	Ukupno	2 (1,1-3,5)	3,9 (2,6-5,8)	16,4 (11,2-23,3)	48,3 (40,6-56,2)
		2,9 (1,6-5,2)	5,5 (3,4-8,6)	18,2 (11,7-27,3)	50,9 (42,6-59,1)
	Dječaci	1 (0,4-2,7)	2,4 (1,3-4,5)	14,7 (9,9-21,1)	45,9 (38-54,1)
		1 (0,4-2,7)	2,4 (1,3-4,5)	14,7 (9,9-21,1)	45,9 (38-54,1)
	Djevojčice	2 (1,1-3,5)	3,9 (2,6-5,8)	16,4 (11,2-23,3)	48,3 (40,6-56,2)
		2,9 (1,6-5,2)	5,5 (3,4-8,6)	18,2 (11,7-27,3)	50,9 (42,6-59,1)
OSTALI DIO RH	Ukupno	2 (1,1-3,5)	3,9 (2,6-5,8)	16,4 (11,2-23,3)	48,3 (40,6-56,2)
		2,9 (1,6-5,2)	5,5 (3,4-8,6)	18,2 (11,7-27,3)	50,9 (42,6-59,1)
	Dječaci	1 (0,4-2,7)	2,4 (1,3-4,5)	14,7 (9,9-21,1)	45,9 (38-54,1)
		1 (0,4-2,7)	2,4 (1,3-4,5)	14,7 (9,9-21,1)	45,9 (38-54,1)
	Djevojčice	2 (1,1-3,5)	3,9 (2,6-5,8)	16,4 (11,2-23,3)	48,3 (40,6-56,2)
		2,9 (1,6-5,2)	5,5 (3,4-8,6)	18,2 (11,7-27,3)	50,9 (42,6-59,1)



**Slika 3. Trenutno koriste bilo kakav duhanski proizvod**

## Svjetsko istraživanje o uporabi duhana u mladih

Od učenika koji nisu nikada probali ili eksperimentirali sa cigareta, niti drugim duhanskim proizvodima njih 17,5% je podložno korištenju duhanskih proizvoda u budućnosti i to više djevojčice nego dječaci i u gradu Zagrebu i u ostalom dijelu Republike Hrvatske. (14,6% dječaka i 19,8% djevojčica u RH). Učenici nepušači koji su odgovorili „izričito se slažem“ i „slažem se“ s tvrdnjom „Mislim da bih mogao uživati u pušenju cigareta“ smatraju se podložnim pušačima cigareta u budućnosti (5,9% učenika u RH). U gradu Zagrebu je podložnost više izražena kod dječaka (6,4%) nego kod djevojčica (4,4%), dok je u ostalom dijelu Republike Hrvatske postotak dječaka i djevojčica isti i iznosi 6%. (tablica 4)

**Tablica 4. Učenici nepušači koji smatraju da bi mogli početi pušiti i uživati u pušenju, HRVATSKA, GYTS 2016.**

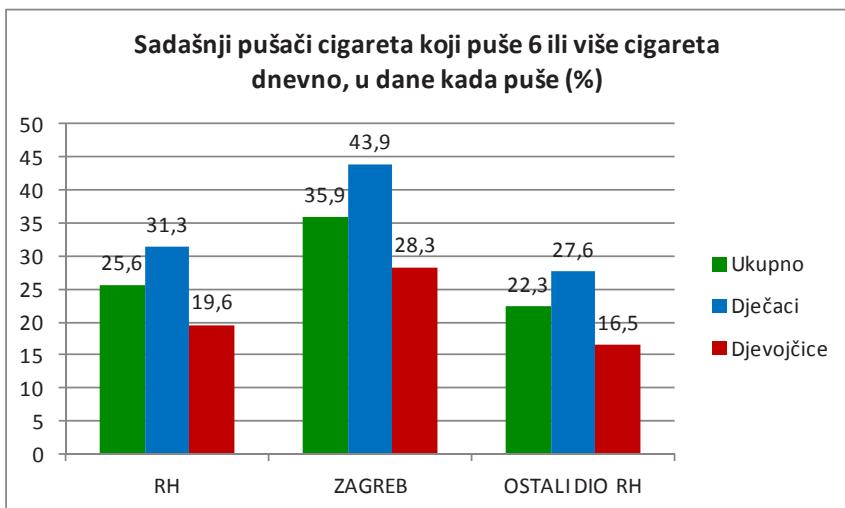
		Nikada nisu koristili duhanske proizvode, a podložni su korištenje duhanski proizvoda u budućnosti (%)	Nikada nisu pušili, a misle da bi mogli uživati u pušenju cigarete (%)
RH	Ukupno	17,5 (15,2-20,1)	5,9 (4,2-8,2)
	Dječaci	14,6 (11,7-18)	6,1 (3,9-9,6)
	Djevojčice	19,8 (16,7-23,4)	5,7 (3,5-9,1)
ZAGREB	Ukupno	17,8 (15-21,1)	5,3 (3,4-8,3)
	Dječaci	15,9 (13-19,4)	6,4 (3,6-11,1)
	Djevojčice	19,6 (15,8-24,1)	4,4 (2,1-8,6)
OSTALI DIO RH	Ukupno	17,5 (14,6-20,7)	6 (4-9,1)
	Dječaci	14,3 (10,8-18,7)	6,1 (3,4-10,6)
	Djevojčice	19,9 (16-24,4)	6 (3,4-10,4)

Sadašnji pušači cigareta prema broju popušenih cigareta dnevno u dane kada puše prikazani su u tablici 5. Četvrtina sadašnjih pušača (25,6%) puši više od 6 cigareta dnevno u dane kada puši (svaki treći dječak (31,3%) i svaka peta djevojčica (19,6%). U gradu Zagrebu je postotak veći nego ukupno za Republiku Hrvatsku (43,9% dječaka i 28,3% djevojčica). (tablica 5, slika 4)

**Svjetsko istraživanje o uporabi duhana u mladih**

**Tablica 5. Sadašnji pušači cigareta prema broju popušenih cigareta dnevno u dane kada puše, HRVATSKA, GYTS 2016.**

		Manje od 1 dnevno (%)	1 dnevno (%)	2 do 5 dnevno (%)	6 do 10 dnevno (%)	11 do 20 dnevno (%)	Više od 20 dnevno	6 ili više cigareta dnevno
RH	<b>Ukupno</b>	<b>20,3</b>	<b>20</b>	<b>34,2</b>	<b>13,5</b>	<b>8,4</b>	<b>3,7</b>	<b>25,6</b>
		(14,4-27,8)	(17-23,3)	(27,8-41,2)	(9,1-19,4)	(5,2-13,2)	(2,3-6)	(19,3-33,1)
	<b>Dječaci</b>	<b>15,8</b>	<b>21,9</b>	<b>31</b>	<b>16,4</b>	<b>9,7</b>	<b>5,1</b>	<b>31,3</b>
		(10,1-23,8)	(16,5-28,5)	(22,9-40,6)	(9,7-26,5)	(6,6-14)	(3,2-8,2)	(22,6-41,5)
	<b>Djevojčice</b>	<b>24,9</b>	<b>18</b>	<b>37,5</b>	<b>10,4</b>	<b>7,1</b>	<b>2,1</b>	<b>19,6</b>
		(16,8-35,4)	(13,2-24)	(30,2-45,4)	(7,1-15)	(3,3-14,6)	(0,7-6,3)	(13,5-27,5)
ZAGREB	<b>Ukupno</b>	<b>16,4</b>	<b>17,5</b>	<b>30,2</b>	<b>21,6</b>	<b>9,6</b>	<b>4,6</b>	<b>35,9</b>
		(11,9-22,4)	(11,4-26)	(23,7-37,5)	(15,8-28,9)	(4,8-18,3)	(2,9-7,4)	(24,8-48,8)
	<b>Dječaci</b>	<b>13,2</b>	<b>14,2</b>	<b>28,7</b>	<b>24,1</b>	<b>13,2</b>	<b>6,6</b>	<b>43,9</b>
		(6,7-24,5)	(7,4-25,6)	(20,7-38,3)	(16,2-34,3)	(6,2-25,8)	(3,6-11,6)	(29,4-59,5)
	<b>Djevojčice</b>	<b>19,4</b>	<b>20,5</b>	<b>31,7</b>	<b>19,6</b>	<b>6,5</b>	<b>2,2</b>	<b>28,3</b>
		(12,2-29,6)	(10,9-35,3)	(24,6-39,8)	(12,8-28,8)	(2,5-16,1)	(0,7-6,4)	(18,5-40,6)
OSTALI DIO RH	<b>Ukupno</b>	<b>21,5</b>	<b>20,8</b>	<b>35,5</b>	<b>10,8</b>	<b>8</b>	<b>3,5</b>	<b>22,3</b>
		(13,6-32,2)	(17,2-24,8)	(27,2-44,8)	(5,7-19,5)	(4,2-14,8)	(1,7-6,8)	(14,6-32,3)
	<b>Dječaci</b>	<b>16,5</b>	<b>24,2</b>	<b>31,7</b>	<b>14,2</b>	<b>8,7</b>	<b>4,7</b>	<b>27,6</b>
		(9,3-27,5)	(17,1-33)	(21,3-44,3)	(6,3-28,9)	(5,4-13,7)	(2,4-9)	(17,3-40,9)
	<b>Djevojčice</b>	<b>26,9</b>	<b>17,1</b>	<b>39,5</b>	<b>7,2</b>	<b>7,3</b>	<b>2,1</b>	<b>16,5</b>
		(15,7-42,1)	(11,6-24,3)	(29,9-50)	(3,9-12,8)	(2,6-18,6)	(0,4-9,4)	(9,1-28,2)



**Slika 4. Sadašnji pušači cigareta koji puše 6 ili više cigareta dnevno, u dane kada puše**

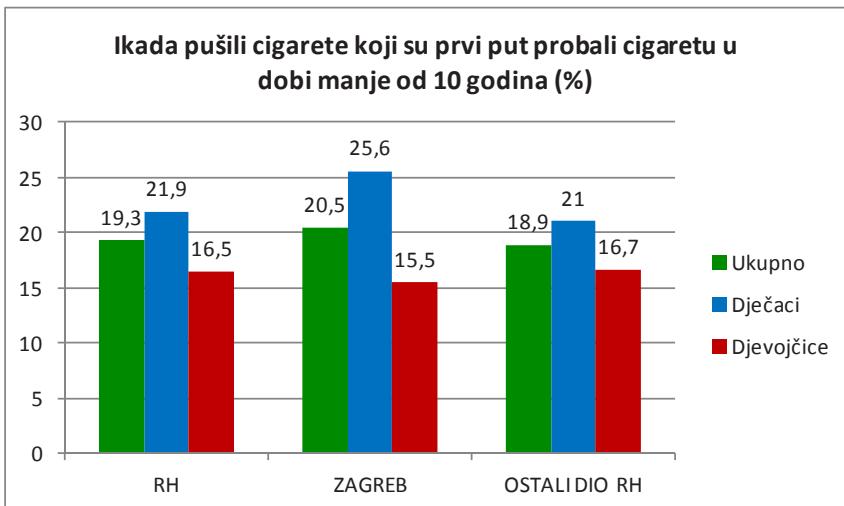
Petina učenika (20,5%) u gradu Zagrebu počinje pušiti prije dobi od 10 godina, dok je to 19,3% učenika ukupno u Republici Hrvatskoj, te 18,9% u ostalim dijelovima RH. (Slika 5) Zabrinjavajuća je dob početka pušenja od 7 godina i manje (10,7% u RH, 10,8% u gradu Zagrebu, 10,7% u ostalom dijelu RH).

Ovisnost o pušenju je definirana postotkom sadašnjih pušača koji ponekad ili uvijek puše ili vole popušti cigaretu kao prvu stvar ujutro ili počnu osjećati snažnu želju za pušenjem ponovno unutar 1 punog dana nakon pušenja. Znakove ovisnosti pokazuje gotovo svaki drugi sadašnji pušač (46,6% u RH, 50,5% u gradu Zagreb, 45,4% ostali dio RH) (tablica 5, slika 6).

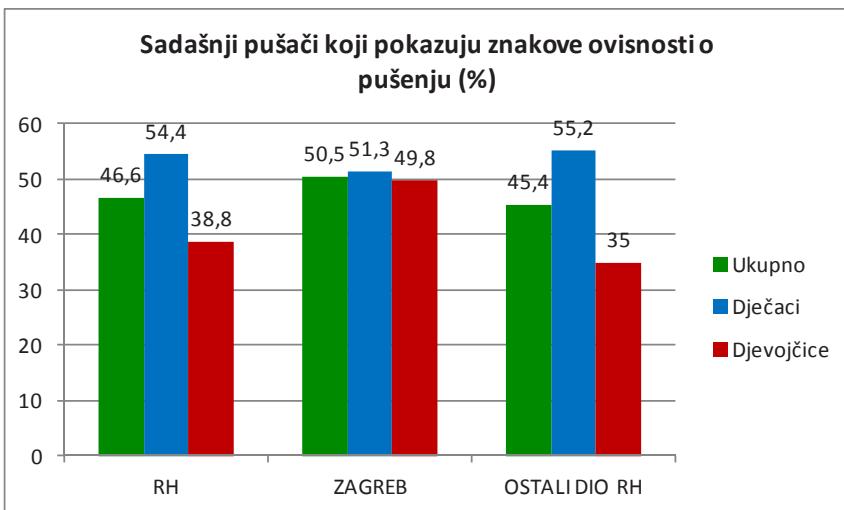
**Svjetsko istraživanje o uporabi duhana u mladih**

**Tablica 6. Ikada pušili, dob početka kada su prvi puta probali pušiti cigarete i znakovi ovisnosti o pušenju kod sadašnjih pušača, HRVATSKA, GYTS 2016.**

		7 godina ili mlađi (%)	8 ili 9 godina (%)	10 ili 11 godina (%)	12 ili 13 godina (%)	14 ili 15 godina (%)	Manje od 10 godina (%)	Znakovi ovisnosti o pušenja kod sadašnjih pušača (%)
RH	Ukupno	<b>10,7</b> (8,8-13)	<b>8,5</b> (6,7-10,9)	<b>14,7</b> (11,8-18,2)	<b>37,2</b> (33,4-41,2)	<b>28,8</b> (21,8-36,9)	<b>19,3</b> (16,1-22,8)	<b>46,6</b> (37,9-55,5)
		<b>12,4</b> (10-15,2)	<b>9,5</b> (7-12,8)	<b>18,7</b> (14,8-23,3)	<b>34,1</b> (29,3-39,2)	<b>25,3</b> (19,5-32,3)	<b>21,9</b> (18,7-25,5)	<b>54,4</b> (44,2-64,2)
	Dječaci	<b>9,1</b> (6,3-12,9)	<b>7,4</b> (4,9-11,1)	<b>10,9</b> (7,7-15,1)	<b>40,4</b> (33,5-47,6)	<b>32,3</b> (22,6-43,8)	<b>16,5</b> (12,1-22,1)	<b>38,8</b> (28,4-50,4)
		<b>10,8</b> (7,3-15,5)	<b>9,8</b> (7,4-12,9)	<b>14,8</b> (11,9-18,2)	<b>36,1</b> (29,6-43,1)	<b>28,6</b> (23,4-34,4)	<b>20,5</b> (16,6-25,2)	<b>50,5</b> (41,6-59,3)
	Djevojčice	<b>13,8</b> (9,8-19,1)	<b>11,8</b> (8,3-16,5)	<b>14,8</b> (11,4-19,1)	<b>33,9</b> (25,4-43,7)	<b>25,7</b> (19,3-33,2)	<b>25,6</b> (20,7-31,2)	<b>51,3</b> (39,6-62,9)
		<b>7,8</b> (4,3-13,5)	<b>7,8</b> (5-12)	<b>14,7</b> (11,3-19)	<b>38,2</b> (30,7-46,3)	<b>31,5</b> (23,2-41,3)	<b>15,5</b> (10,7-22)	<b>49,8</b> (38,7-60,9)
ZAGREB	Ukupno	<b>10,7</b> (8,4-13,5)	<b>8,2</b> (6-11,3)	<b>14,7</b> (11,1-19,3)	<b>37,5</b> (32,8-42,4)	<b>28,9</b> (20,1-39,6)	<b>18,9</b> (15-23,6)	<b>45,4</b> (33,9-57,4)
		<b>12,1</b> (9,2-15,6)	<b>8,9</b> (5,9-13,3)	<b>19,6</b> (14,7-25,7)	<b>34,2</b> (28,4-40,5)	<b>25,3</b> (17,9-34,3)	<b>21</b> (17-25,6)	<b>55,2</b> (42,1-67,7)
	Dječaci	<b>9,4</b> (6-14,4)	<b>7,3</b> (4,3-12,3)	<b>9,9</b> (6,1-15,6)	<b>40,9</b> (32,2-50,2)	<b>32,5</b> (20,4-47,5)	<b>16,7</b> (11,2-24,1)	<b>35</b> (21,4-51,6)
	Djevojčice							
OSTALI DIO RH	Ukupno							
	Dječaci							
	Djevojčice							



Slika 5. Ikada pušili cigarete koji su prvi put probali cigaretu u dobi manje od 10 godina



Slika 6. Sadašnji pušači koji pokazuju znakove ovisnosti o pušenju

## PRESTANAK PUŠENJA

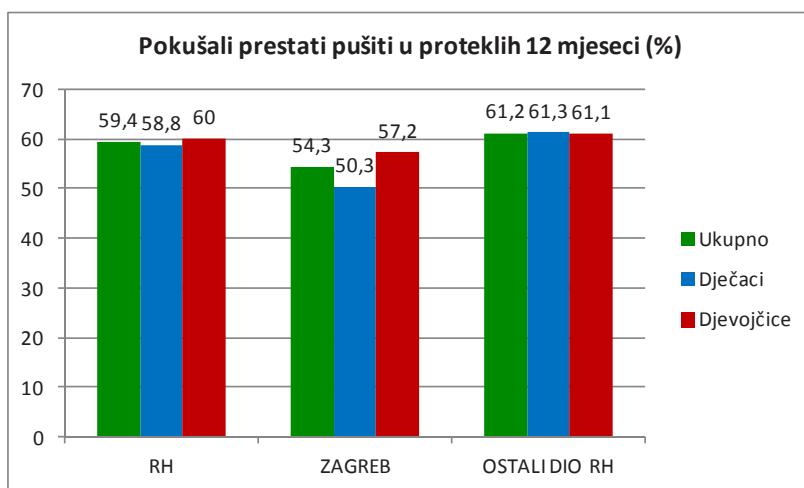
Iako su vrlo mladi, 59,4% sadašnjih pušača je pokušalo prestati pušiti u proteklih 12 mjeseci (58,8 dječaka i 60% djevojčica). U trenutku anketiranja da želi prestati pušiti izjavilo je 37,4% učenika u RH (37,7% dječaka i 37% djevojčica), 31% u gradu Zagrebu (34,2% dječaka i 28,1% djevojčica), 39,6% u ostalom dijelu RH (38,9% dječaka i 40,4% djevojčica). Gotovo devet od

## Svjetsko istraživanje o uporabi duhana u mlađih

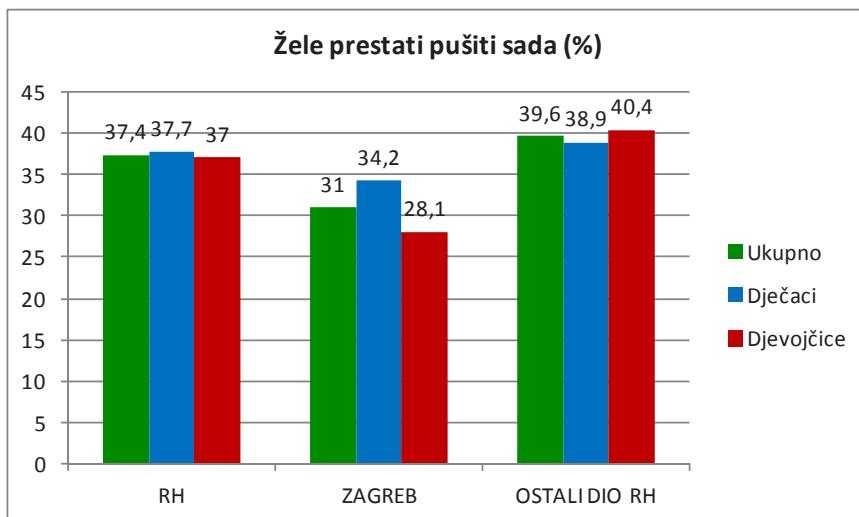
deset učenika (85,8%) sadašnjih pušača misli da može prestati pušiti ako to želi (82,8% u gradu Zagrebu, 86,9% u ostalom dijelu Republike Hrvatske). Svega 11,7% sadašnjih pušača je potražilo pomoć ili savjet od stručnjaka kako lakše prestati pušiti (10,7% u gradu Zagrebu, 12,1% u ostalom dijelu Republike Hrvatske). (tablica 7, slika 7 i 8)

**Tablica 7. Sadašnji pušači i pokušaj prestanka pušenja, HRVATSKA, GYTS 2016.**

		Pokušali prestati pušiti u proteklih 12 mjeseci (%)	Žele prestati pušiti sada (%)	Misle da mogu prestati pušiti ako to žele (%)	Dobili pomoć/savjet od programa ili stručnjaka za prestanak pušenja (%)
RH	Ukupno	59,4 (54,4-64,3)	37,4 (28,4-47,3)	85,8 (81-89,6)	11,7 (8,4-16,2)
		58,8 (50,5-66,6)	37,7 (29,3-47,1)	86 (78,3-91,4)	12,4 (8,7-17,3)
	Dječaci	60 (52,1-67,4)	37 (25,8-49,9)	85,5 (79,1-90,1)	10,9 (5,9-19,2)
		57,2 (47,2-66,6)	28,1 (18,8-39,8)	84,5 (73,8-91,3)	11 (6-19,4)
	Djevojčice	54,3 (48-60,5)	31 (23,3-40)	82,8 (76,7-87,6)	10,7 (6,7-16,5)
		50,3 (37-63,5)	34,2 (21,2-50,1)	80,9 (68,8-89)	9,6 (4,5-19,4)
ZAGREB	Ukupno	61,2 (54,3-67,7)	39,6 (27,5-53,2)	86,9 (80-91,6)	12,1 (7,8-18,3)
		61,3 (50,9-70,7)	38,9 (28,2-50,9)	87,6 (77-93,8)	13,2 (8,5-20)
	Dječaci	61,1 (49,9-71,2)	40,4 (25-58)	85,9 (76,9-91,7)	10,8 (4,6-23,4)
		57,2 (47,2-66,6)	28,1 (18,8-39,8)	84,5 (73,8-91,3)	11 (6-19,4)
	Djevojčice	54,3 (48-60,5)	31 (23,3-40)	82,8 (76,7-87,6)	10,7 (6,7-16,5)
		50,3 (37-63,5)	34,2 (21,2-50,1)	80,9 (68,8-89)	9,6 (4,5-19,4)
OSTALI DIO RH	Ukupno	61,2 (54,3-67,7)	39,6 (27,5-53,2)	86,9 (80-91,6)	12,1 (7,8-18,3)
		61,3 (50,9-70,7)	38,9 (28,2-50,9)	87,6 (77-93,8)	13,2 (8,5-20)
	Dječaci	61,1 (49,9-71,2)	40,4 (25-58)	85,9 (76,9-91,7)	10,8 (4,6-23,4)
		57,2 (47,2-66,6)	28,1 (18,8-39,8)	84,5 (73,8-91,3)	11 (6-19,4)
	Djevojčice	54,3 (48-60,5)	31 (23,3-40)	82,8 (76,7-87,6)	10,7 (6,7-16,5)
		50,3 (37-63,5)	34,2 (21,2-50,1)	80,9 (68,8-89)	9,6 (4,5-19,4)



**Slika 7. Pokušali prestati pušiti u proteklih 12 mjeseci**



Slika 8. Žele prestatи pušiti sada

## PASIVNO PUŠENJE

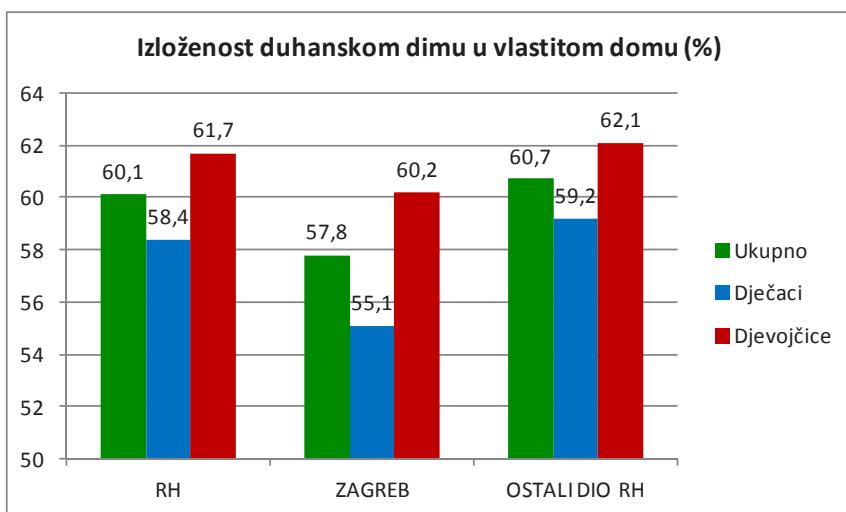
Pasivno pušenje prikazano je indikatorima koji su definirani kao izloženost duhanskom dimu od drugih ljudi, jedan ili više dana u posljednjih sedam dana, u vlastitom domu, zatvorenom javnom prostoru (kao što su škole, dućani, restorani, trgovački centri, kina, kazališta), otvorenom javnom mjestu (kao što su igrališta, pločnici, ulazi zgrade, parkovi, plaže). Pušenje u školskom okruženju je izdvojeno te je definirano postotkom učenika koji su vidjeli bilo koga da puši unutar školske zgrade ili izvan nje u posljednjih 30 dana.

Šest od deset učenika (60,1%) izloženo je duhanskom dimu u vlastitom domu, više djevojčice (61,7%) nego dječaci (58,4%) ukupno u RH, kao i u ostalom dijelu RH (60,7%). U gradu Zagrebu je postotak manji (57,8%), ali i ovdje je izložen veći udio djevojčica (60,2%) nego dječaka (55,1%). Također šest od deset učenika (60,9%) bilo je izloženo duhanskom dimu na bilo kojem zatvorenom javnom mjestu (59,1% dječaka i 62,7% djevojčica), dok je 64,8% učenika bilo izloženo duhanskom dimu na bilo kojem otvorenom javnom mjestu (61,1% dječaka i 68,3% djevojčica). Osobe koje puse u školskoj zgradi i izvan nje primjetilo je 63,7% učenika (61,3% dječaka i 66% djevojčica). (tablica 8, slika 9 i 10)

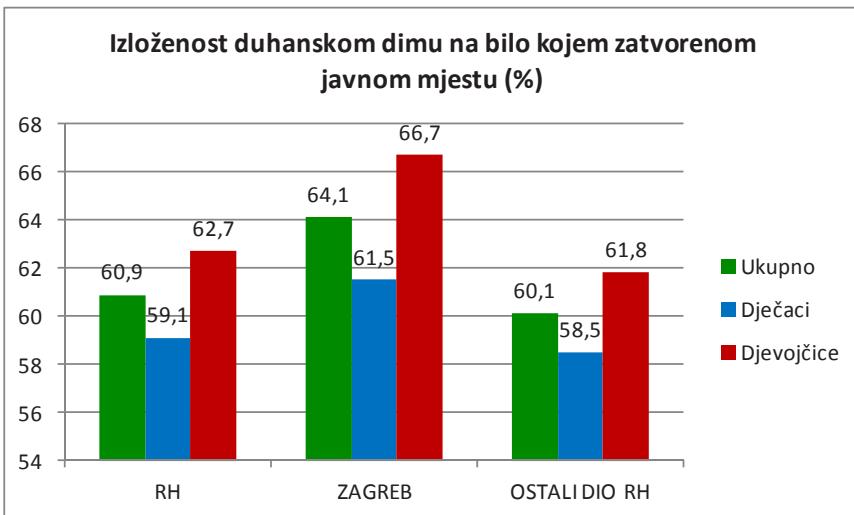
## Svjetsko istraživanje o uporabi duhana u mlađih

**Tablica 8. Izloženost duhanskom dimu u vlastitom domu i drugim mjestima, HRVATSKA, GYTS 2016.**

		Izloženi duhanskom dimu u svom domu u proteklih 7 dana (%)	Izloženi dimu od pušenja na bilo kojem zatvorenom javnom mjestu u proteklih 7 dana (%)	Izloženi dimu od pušenja na bilo kojem otvorenom javnom mjestu u proteklih 7 dana (%)	Vidjeli bilo koga da puši u zgradi škole ili u školskom okruženju u posljednjih 30 dana (%)
RH	Ukupno	60,1	60,9	64,8	63,7
		(56,5-63,6)	(55,1-66,3)	(60,6-68,7)	(55,9-70,9)
	Dječaci	58,4	59,1	61,1	61,3
		(53,9-62,8)	(51,9-65,9)	(55,6-66,4)	(54,6-67,6)
	Djevojčice	61,7	62,7	68,3	66
		(57,6-65,8)	(57,3-67,8)	(64-72,4)	(56-74,7)
ZAGREB	Ukupno	57,8	64,1	68,2	69,1
		(53,5-61,9)	(59,2-68,8)	(62,8-73,2)	(59,9-77)
	Dječaci	55,1	61,5	64,8	66,6
		(51,2-59)	(54,7-67,9)	(58-71)	(57,8-74,3)
	Djevojčice	60,2	66,7	71,5	71,5
		(54,2-65,9)	(61,9-71,3)	(65,4-76,9)	(60,7-80,3)
OSTALI DIO RH	Ukupno	60,7	60,1	64	62,5
		(56,1-65,1)	(52,8-67)	(58,8-68,9)	(52,6-71,4)
	Dječaci	59,2	58,5	60,3	60,1
		(53,4-64,7)	(49,4-67,1)	(53,3-66,9)	(51,8-67,9)
	Djevojčice	62,1	61,8	67,6	64,7
		(56,8-67,1)	(54,9-68,2)	(62,2-72,6)	(52,1-75,6)



**Slika 9. Izloženost duhanskom dimu u vlastitom domu u proteklih sedam dana**



Slika 10. Izloženost duhanskom dimu na bilo kojem zatvorenom javnom mjestu u proteklih sedam dana

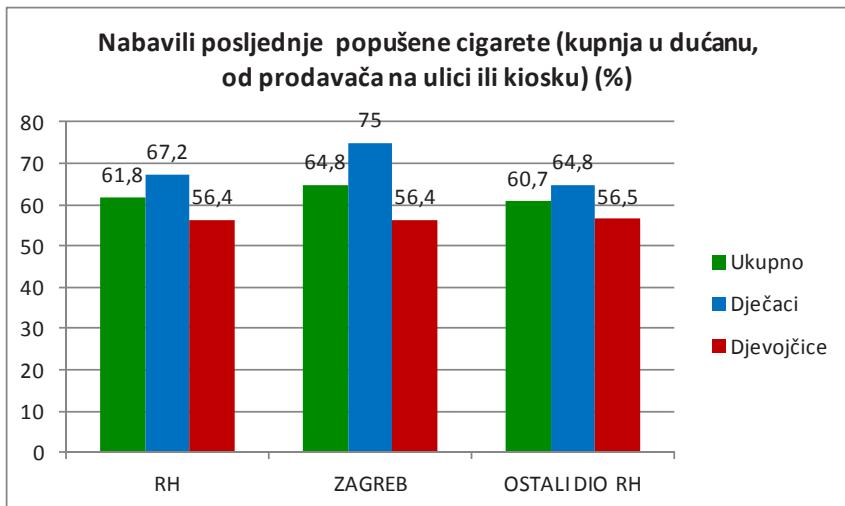
## PRISTUP I DOSTUPNOST

Usprkos zakonskoj zabrani prodaje duhanskih proizvoda mlađima od 18 godina, više od polovice sadašnjih pušača (61,8%) posljednje popušene cigarete su nabavili kupnjom u dućanu, od prodavača na ulici ili na kiosku. (67,2% dječaka i 56,4% djevojčica). Ni dječaci ni djevojčice nisu imali problema kupiti cigarete zbog dobi- 49,7% dječaka i 65,5% djevojčica izjavilo je da im dob pri kupovini cigareta nije bila problem. Svaki treći učenik kupuje cigarete u dućanu (30,9%), kiosku (27,6%), dok 26,7% sadašnjih pušača ih je dobilo od nekog drugog. (tablica 9, slika 11 i 12)

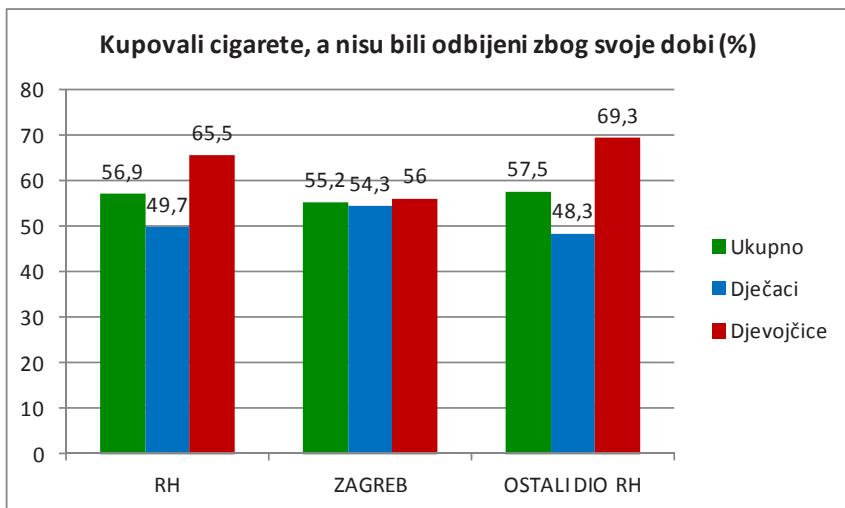
**Svjetsko istraživanje o uporabi duhana u mlađih**

**Tablica 9. Dostupnost i raspoloživost cigareta sadašnjim pušačima u proteklih 30 dana, HRVATSKA, GYTS 2016.**

		Kupljeno u dućanu (%)	Kupljenno od prodavača na ulici (%)	Kupljenno na kiosku (%)	Kupljenno s automata (%)	Dobili su ih od nekog drugog (%)	Dobili na neki drugi način (%)	Nabavili kupnjom u dućanu, od prodača na ulici ili kiosku (%)	Kupovali posljednje popušene cigarete, a nisu bili odbijeni zbog svoje dobi (%)
RH	<b>Ukupno</b>	<b>30,9</b> (25,2-37,3)	<b>3,3</b> (1,9-5,6)	<b>27,6</b> (20,9-35,5)	<b>0,4</b> (0-2,9)	<b>26,7</b> (21,6-32,5)	<b>11,1</b> (6,1-19,5)	<b>61,8</b> (52,6-70,1)	<b>56,9</b> (50,7-63)
		<b>34,8</b> (25,8-45)	<b>4,6</b> (2,3-8,9)	<b>27,9</b> (17,3-41,6)	<b>0</b>	<b>23,1</b> (15-33,8)	<b>9,7</b> (4,3-20,6)	<b>67,2</b> (54,5-77,9)	<b>49,7</b> (40,6-58,8)
	<b>Dječaci</b>	<b>27,3</b> (20,6-35,1)	<b>1,8</b> (0,5-6,4)	<b>27,4</b> (21,7-33,8)	<b>0,7</b> (0,1-5,5)	<b>30,3</b> (24,4-36,9)	<b>12,5</b> (6,2-23,6)	<b>56,4</b> (46,6-65,7)	<b>65,5</b> (53,8-75,6)
		<b>25,6</b> (17,8-35,3)	<b>3,9</b> (1,8-8,4)	<b>35,3</b> (28,4-43)	<b>0</b>	<b>25,9</b> (19,7-33,3)	<b>9,3</b> (5,6-15,1)	<b>64,8</b> (57,2-71,8)	<b>55,2</b> (46-64)
	<b>Djevojčice</b>	<b>36,9</b> (24,7-51,1)	<b>7,9</b> (3,3-17,7)	<b>30,1</b> (22,6-39)	<b>0</b>	<b>17,5</b> (11-26,7)	<b>7,6</b> (3,2-16,6)	<b>75</b> (65,4-82,6)	<b>54,3</b> (40,6-67,3)
		<b>16,6</b> (10,5-25,2)	<b>0</b>	<b>39,8</b> (30,2-50,2)	<b>0</b>	<b>32,9</b> (25,4-41,5)	<b>10,7</b> (6,5-17,1)	<b>56,4</b> (48,6-63,8)	<b>56</b> (44,8-66,7)
ZAGREB	<b>Ukupno</b>	<b>32,8</b> (25,2-41,3)	<b>3</b> (1,4-6,4)	<b>24,8</b> (15,9-36,5)	<b>0,5</b> (0,1-4,4)	<b>27</b> (20,2-35)	<b>11,8</b> (5,3-24,4)	<b>60,7</b> (47,8-72,2)	<b>57,5</b> (49,1-65,6)
		<b>34,1</b> (22,7-47,7)	<b>3,5</b> (1,2-9,8)	<b>27,2</b> (13,7-46,7)	<b>0</b>	<b>24,8</b> (14,1-39,9)	<b>10,4</b> (3,6-26,4)	<b>64,8</b> (47,1-79,2)	<b>48,3</b> (37,1-59,7)
	<b>Djevojčice</b>	<b>31,4</b> (22,3-42,2)	<b>2,5</b> (0,7-8,7)	<b>22,5</b> (15,1-32,1)	<b>1</b> (0,1-8,3)	<b>29,3</b> (21,7-38,2)	<b>13,3</b> (5-30,6)	<b>56,5</b> (42,5-69,5)	<b>69,3</b> (51,4-82,8)
OSTALI DIO RH	<b>Ukupno</b>	<b>32,8</b> (25,2-41,3)	<b>3</b> (1,4-6,4)	<b>24,8</b> (15,9-36,5)	<b>0,5</b> (0,1-4,4)	<b>27</b> (20,2-35)	<b>11,8</b> (5,3-24,4)	<b>60,7</b> (47,8-72,2)	<b>57,5</b> (49,1-65,6)
		<b>34,1</b> (22,7-47,7)	<b>3,5</b> (1,2-9,8)	<b>27,2</b> (13,7-46,7)	<b>0</b>	<b>24,8</b> (14,1-39,9)	<b>10,4</b> (3,6-26,4)	<b>64,8</b> (47,1-79,2)	<b>48,3</b> (37,1-59,7)
	<b>Dječaci</b>	<b>31,4</b> (22,3-42,2)	<b>2,5</b> (0,7-8,7)	<b>22,5</b> (15,1-32,1)	<b>1</b> (0,1-8,3)	<b>29,3</b> (21,7-38,2)	<b>13,3</b> (5-30,6)	<b>56,5</b> (42,5-69,5)	<b>69,3</b> (51,4-82,8)



Slika 11. Nabavili posljednje popušene cigarete (kupnja u dućanu, od prodavača na ulici ili kiosku) u proteklih 30 dana



Slika 12. Kupovali cigarete, a nisu bili odbijeni zbog svoje dobi u proteklih 30 dana

Osam od deset sadašnjih pušača (85,1%) kupuje cigarete pakirane u kutiji (obično 20 cigareta po kutiji), veći udio djevojčica (89,3%) nego dječaka (81,4%). (tablica 10)

## Svjetsko istraživanje o uporabi duhana u mladih

Svi učenici su dobro informirani o cijeni koštanja kutije cigareta. Na pitanje „Što misliš, koliko prosječno košta kutija cigareta?“, 74,4% učenika procijenilo je da je cijena koštanja 21-25 HRK (73,2% dječaka i 75,5% djevojčica). (tablica 11)

**Tablica 10. Pakiranje cigareta koje su posljednje kupili sadašnji pušači,  
HRVATSKA, GYTS 2016.**

		Kutija (%)	Pojedinačno/ komad (%)	Šteka (%)	Zamotane (%)	Duhan za ručno motanje cigaretе (%)
RH	Ukupno	85,1	6,7	2,9	1,5	3,6
		(79,7-89,4)	(4-11,1)	(1,4-6,1)	(0,5-4,5)	(1,8-7,3)
	Dječaci	81,4	8,9	4	1,4	4,2
		(73-87,7)	(4,3-17,4)	(1,8-8,9)	(0,2-7,6)	(1,6-10,7)
	Djevojčice	89,3	4,3	1,7	1,7	2,9
		(83-93,5)	(1,6-10,9)	(0,4-7,4)	(0,4-6,8)	(1-8,1)
	Ukupno	86,5	3,7	3	1,6	5,1
		(80,6-90,8)	(1,6-8,5)	(1-8,7)	(0,5-5)	(2,7-9,5)
	Djevojčice	83,6	6,5	4	1	4,9
		(73,7-90,2)	(3-13,4)	(1,2-13)	(0,2-6,3)	(2,2-10,4)
ZAGREB	Ukupno	89,3	1,1	2,1	2,2	5,4
		(80,9-94,2)	(0,1-9,6)	(0,2-15,3)	(0,6-7,6)	(2,3-12)
	Dječaci	84,7	7,8	2,9	1,5	3,1
		(76,8-90,2)	(4,1-14,3)	(1-7,8)	(0,3-6,7)	(1-9,4)
	Djevojčice	80,7	9,7	4	1,5	4
		(68,9-88,8)	(3,8-22,5)	(1,4-11,2)	(0,2-12,8)	(1-14,9)
	Djevojčice	89,4	5,6	1,5	1,5	2
		(79,9-94,7)	(2-15)	(0,2-12,3)	(0,2-12,4)	(0,3-14,1)

## Svjetsko istraživanje o uporabi duhana u mlađih

**Tablica 11. Procjena cijene koštanja kutije od 20 cigareta, HRVATSKA, GYTS 2016.**

		manje od 10 HRK (%)	10-15 HRK (%)	16-20 HRK (%)	21-25 HRK (%)	više od 25 HRK (%)
RH	Ukupno	1,8 (1,1-2,9)	3,1 (2,2-4,2)	9,6 (8,3-11,1)	74,4 (70,9-77,7)	11,1 (9,2-13,4)
		3,1 (1,9-4,9)	3,1 (2-4,6)	9,9 (7,9-12,4)	73,2 (69,8-76,4)	10,8 (9-12,8)
	Dječaci	0,6 (0,3-1,3)	3 (1,9-4,7)	9,4 (7,8-11,2)	75,5 (70,6-79,8)	11,5 (8,7-15,1)
		1,2 (0,7-1,9)	2,9 (1,8-4,4)	11,7 (9,2-14,9)	71,3 (67,4-75)	12,9 (10,8-15,2)
	Djevojčice	1,6 (0,7-3,6)	3,8 (2,5-5,6)	12,8 (8,8-18,2)	69 (62,9-74,6)	12,8 (10,4-15,5)
		0,8 (0,2-2,4)	1,8 (0,9-3,5)	10,7 (8,4-13,5)	73,6 (69,8-77,1)	13 (9,8-17,2)
ZAGREB	Ukupno	1,9 (1,1-3,4)	3,1 (2,1-4,6)	9,1 (7,5-10,9)	75,2 (70,5-79,3)	10,7 (8,3-13,7)
		3,4 (2-5,7)	2,9 (1,6-5)	9,2 (6,8-12,3)	74,3 (70-78,2)	10,3 (8,1-12,9)
	Djevojčice	0,6 (0,2-1,5)	3,3 (2-5,5)	9 (7,1-11,4)	75,9 (69,4-81,4)	11,2 (7,7-16)
		1,2 (0,7-1,9)	2,9 (1,8-4,4)	11,7 (9,2-14,9)	71,3 (67,4-75)	12,9 (10,8-15,2)
	Dječaci	1,6 (0,7-3,6)	3,8 (2,5-5,6)	12,8 (8,8-18,2)	69 (62,9-74,6)	12,8 (10,4-15,5)
		0,8 (0,2-2,4)	1,8 (0,9-3,5)	10,7 (8,4-13,5)	73,6 (69,8-77,1)	13 (9,8-17,2)
OSTALI DIO RH	Ukupno	1,9 (1,1-3,4)	3,1 (2,1-4,6)	9,1 (7,5-10,9)	75,2 (70,5-79,3)	10,7 (8,3-13,7)
		3,4 (2-5,7)	2,9 (1,6-5)	9,2 (6,8-12,3)	74,3 (70-78,2)	10,3 (8,1-12,9)
	Djevojčice	0,6 (0,2-1,5)	3,3 (2-5,5)	9 (7,1-11,4)	75,9 (69,4-81,4)	11,2 (7,7-16)
		1,2 (0,7-1,9)	2,9 (1,8-4,4)	11,7 (9,2-14,9)	71,3 (67,4-75)	12,9 (10,8-15,2)

## OGLAŠAVANJE DUHANA, PROMIDŽBA I SPONZORSTVO

### Poruke protiv pušenja

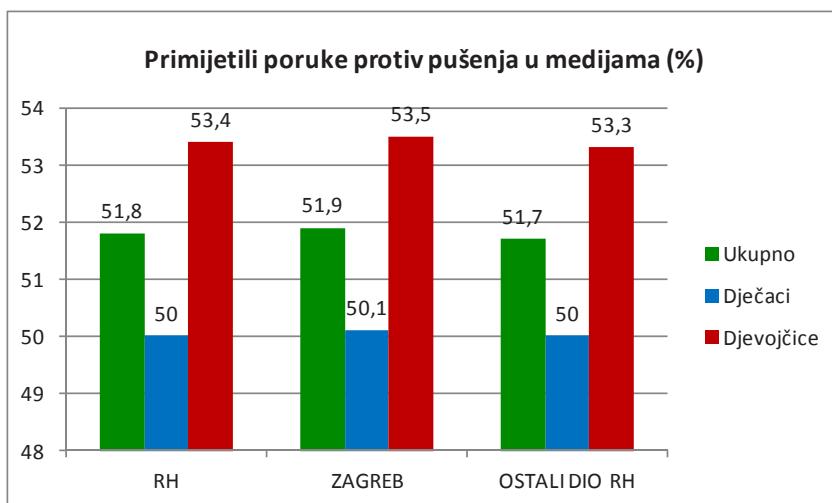
Poruke protiv pušenja u medijima mogu biti različitog oblika te uključuju plaćene reklame, izjave stručnjaka ili laika u medijima s posebnim značajem javno poznatih osoba, posebne emisije ili priloge u emisijama mozaičkog ili zdravstvenog tipa. Ukoliko su aktivnosti organizirane trajno, višekratno, uz jedinstveno razvijen vizualni i audio identitet i prepoznatljivost, uz obraćanje različitim komunikacijskim kanalima (tiskani mediji, web, radio i TV program) može se govoriti o medijskoj kampanji. Efikasnim su se pokazale provokativne poruke koje privlače pozornost te imaju moment

iznenađenja. Poruke koje govore o zdravstvenim opasnostima duhana uključujući opasnosti pasivnog pušenja manje su efikasne od poruka koje naglašuju dobrobit za zdravlje koju donosi prestanak pušenja. Važno je da poruke govore i o raspoloživoj pomoći za odvikavanje od pušenja. Kao primjer može se navesti kalifornijska kampanja protiv pušenja koja je provođena od 1990ih i koja je dovela do značajnog smanjenja pušenja u populaciji. Glavni fokus kampanje odnosio se na poruke: smanjenje izloženosti pasivnom pušenju, borba protiv varljivih marketinških napora industrije duhana, motiviranje i ponoć pušačima u prestanku pušenja i educiranje o štetnim utjecajima toksičnog duhansko otpada na okoliš. Medijske poruke mogu biti usmjerene cijeloj javnosti ili posebno određenoj skupini. Kada su usmjerene mladima poželjno je uključiti osoba koje su uzor mladima, te prilagoditi sadržaj na način da se više govori o štetnostima pušenja povezanih s narušavanje ljestvica i imidža u društvu vršnjaka (neugodan miris, zadah, žuti zubi i prsti) nego o bolestima koje se javljaju u kasnijoj životnoj dobi. Posebno je potrebno usmjeriti promotivne aktivnosti na događaje na kojima se okupljaju mlađi poput sportskih natjecanja i drugih događaja u zajednici. Podaci o izloženosti naših učenika porukama protiv pušenja putem medija ili javnih događanja nisu zadovoljavajući. Tek su svaki drugi učenik i učenica zamjetili poruke protiv pušenja u medijima u posljednjih 30 dana prije provedbe anketiranja, nešto više djevojčice nego dječaci i nešto više oni koji žive u Zagrebu nego u ostatku Hrvatske. Na sportskim i drugim događanjima u zajednici poruke protiv pušenja primjetio je svaki 4. ili 5. učenik i tek svaka sedma učenica. Podaci za Zagreb i ostali dio Hrvatske su slični. Među onima koje su sudjelovali u sportskim događajima i događajima u zajednici, svaki treći (češće dječaci nego djevojčice) primjetio je poruke protiv pušenja u posljednjih 30 dana. U Zagrebu se navedeno odnosi na približno 2% više učenika i učenica. (tablica 12, slika 13)

**Svjetsko istraživanje o uporabi duhana u mladih**

**Tablica 12. Mediji i oglašavanje pušenja, HRVATSKA, GYTS, 2016.**

		Primijetili poruke protiv pušenja u medijima u proteklih 30 dana (%)	Primijetili poruke protiv pušenja na sportskim događajima ili događajima zajednice u proteklih 30 dana (Među svim učenicima) (%)	Primijetili poruke protiv pušenja na sportskim događajima ili događajima zajednice u proteklih 30 dana (među onima koji su sudjelovali na sportskim događajima ili događajima zajednice) (%)
RH	Ukupno	51,8 (49,3-54,3)	18,7 (17,1-20,5)	36,6 (33-40,2)
	Dječaci	50 (47-53,1)	23 (20-26,3)	40,6 (35,6-45,8)
	Djevojčice	53,4 (50,3-56,5)	14,5 (13-16,3)	31,7 (27,8-36)
ZAGREB	Ukupno	51,9 (49-54,9)	19 (16,7-21,5)	37,9 (34,1-41,9)
	Dječaci	50,1 (46,4-53,8)	22,6 (19,5-26,1)	42,3 (37,3-47,4)
	Djevojčice	53,5 (50,1-56,9)	15,5 (12,4-19,2)	33,3 (27,3-40)
OSTALI DIO RH	Ukupno	51,7 (48,6-54,9)	18,7 (16,6-20,9)	36,3 (31,9-40,9)
	Dječaci	50 (46,2-53,9)	23,1 (19,4-27,3)	40,2 (34-46,8)
	Djevojčice	53,3 (49,4-57,2)	14,3 (12,4-16,4)	31,4 (26,6-36,6)



**Slika 13. Primijetili poruke protiv pušenja u medijima u proteklih 30 dana**

Cilj zdravstvenih upozorenja na pakiranju cigareta je informirati pušače o zdravstvenim štetnostima pušenja i potaknuti pušače da prestanu pušiti. Smatra se da je to idealan način obraćanja pušačima jer se intervencija događa u trenutku pušenja. Prema nekim istraživanjima dva od tri odrasla pušača smatraju da je to važan izvor informacija o zdravlju i da pozitivno utječu na odluku o prestanku pušenja. Dokazano je da su slikovne poruke na kutijama cigareta efikasnije od isključivo tekstualnih poruka, da izazivaju jači emocionalni odgovor, te da duže privlače pozornost pušača. No također je utvrđeno da se kod osoba koje puše dnevno cijelu kutiju cigareta ili više od kutije ovaj efekt smanjuje. Naime, uslijed učestale izloženosti (procjenjuje se su oni koji puše kutija cigareta dnevno izloženi ovakvim upozorenjima godišnje više od 7000 puta), pušači postaju otporniji na takva upozorenja. Koliko su važna ovakva zdravstvena upozorenja za mlade pokazuje to što je devet od deset mlađih pušača primjetilo upozorenja na pakiranjima cigareta, nešto više djevojčica nego dječaka i neznatno više u Zagrebu nego u ostalom djelu Hrvatske. Najmanje svaki četvrti dječak i svaka peta djevojčica koja sada puši razmišljali su o prestanku pušenje zbog zdravstvenih upozorenja na pakiranjima cigareta, nešto češće izvan Zagreba nego u Zagrebu. Među onima koji nikada nisu pušili 39,3% razmišlja da nikada ne počne pušiti upravo zahvaljujući zdravstvenim upozorenjima na pakiranju. U Zagrebu se navedeno odnosi na čak 12% više djevojčica nego dječaka, dok se izvan Zagreba navedeno odnosi na 1,5% više dječaka nego djevojčica.

Neformalni oblici zdravstvenog prosjećivanja izrazito su važni, uključujući medije, poruke na sportskim i drugom događanjima, kao i zdravstvena upozorenja na pakiranjima cigareta. No za učenike je školovanje i ono što nauče u školi nezamjenjivo. Dva od tri ispitanika u školi je učilo o opasnostima pušenja, više djevojčice nego dječaci, a najviše djevojčice izvan Zagreba na koje se to odnosi u udjelu od 72,1%. (tablica 13)

## Svjetsko istraživanje o uporabi duhana u mladih

**Tablica 13. Zdravstvena upozorenja na pakiranju cigareta i prestanak pušenja zbog zdravstvenih upozorenja na cigaretama u proteklih 30 dana, te nastavni plan i program u proteklih 12 mjeseci, HRVATSKA, GYTS, 2016.**

		Sadašnji pušači koji su primijetili zdravstvena upozorenja na pakiranju cigareta (%)	Razmišljali o prestanku pušenja zbog upozorenja o cigaretama na kutijama cigareta (među sadašnjim pušačima) (%)	Razmišljali o prestanku pušenja zbog zdravstvenih upozorenja na cigaretama (među sadašnjim pušačima koji su primijetili zdravstvena upozorenja) (%)	Učenici koji nikada nisu pušili, a razmišljaju da niti ne počnu pušiti zbog zdravstvenih upozorenja na kutijama cigareta u (%)	Učili u školi o opasnostima uporabe duhanskih proizvoda (%)
RH	<b>Ukupno</b>	<b>91,9</b> (86,7-95,1)	<b>24,6</b> (19,1-31,1)	<b>26,8</b> (21-33,6)	<b>39,3</b> (33,6-45,3)	<b>67,6</b> (63,1-71,9)
	<b>Dječaci</b>	<b>89,6</b> (84,3-93,3)	<b>26,9</b> (21,4-33,2)	<b>30</b> (23,7-37,2)	<b>38,6</b> (34,1-43,3)	<b>63,6</b> (58,3-68,6)
	<b>Djevojčice</b>	<b>94,3</b> (85,5-97,9)	<b>22,3</b> (15,5-31,1)	<b>23,7</b> (16,9-32,1)	<b>39,6</b> (31,8-48)	<b>71,6</b> (66,3-76,4)
ZAGREB	<b>Ukupno</b>	<b>92,1</b> (87,2-95,2)	<b>22,4</b> (17,8-27,8)	<b>24,3</b> (18,8-30,8)	<b>38,9</b> (32,7-45,5)	<b>68,2</b> (62,6-73,2)
	<b>Dječaci</b>	<b>88,8</b> (82,2-93,1)	<b>23,2</b> (16,5-31,5)	<b>26,1</b> (17,9-36,4)	<b>32,3</b> (24,9-40,7)	<b>66,8</b> (60,5-72,5)
	<b>Djevojčice</b>	<b>95,7</b> (90,8-98)	<b>21,9</b> (17-27,6)	<b>22,8</b> (17,7-29)	<b>44,5</b> (36,8-52,4)	<b>69,4</b> (62,6-75,4)
OSTALI DIO RH	<b>Ukupno</b>	<b>91,8</b> (84,3-95,9)	<b>25,3</b> (18,1-34,3)	<b>27,6</b> (19,9-36,9)	<b>39,3</b> (32,2-46,9)	<b>67,5</b> (61,8-72,8)
	<b>Dječaci</b>	<b>89,9</b> (82,5-94,4)	<b>27,9</b> (20,8-36,4)	<b>31,1</b> (22,9-40,6)	<b>40,1</b> (34,5-45,9)	<b>62,9</b> (56,2-69,1)
	<b>Djevojčice</b>	<b>93,9</b> (79,8-98,3)	<b>22,5</b> (13,4-35,2)	<b>23,9</b> (14,9-36,2)	<b>38,6</b> (29,1-49,1)	<b>72,1</b> (65,3-78)

### Mediji i promidžba duhana

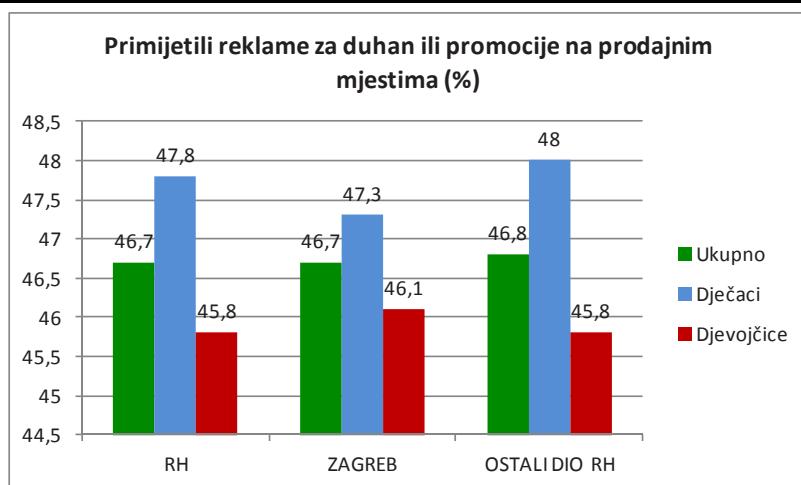
Svjetska zdravstvena organizacija ističe da su zabrane reklamiranja, promicanja i sponzoriranja među najučinkovitijim načinima smanjenja upotrebe duhana, pri čemu su zemlje koje su uvele zabrane postigle u prosjeku smanjenje u upotrebi duhana za 7%. Istraživanja pokazuju da je jedna trećina mladih koja započinje eksperimentirati s cigaretama navedeno započela zbog reklamiranja, promicanja i sponzoriranja. No

čak i kod zakonskih zabrana reklamiranja duhanskih proizvoda, duhanska industrija konstantno pronalazi nove taktike usmjerenе potencijalnim budućim pušačima: dijeljenje poklona i prodavanje predmeta poput odjeće sa oznakama duhanskih proizvoda, što je posebno usmjereno mladima; angažiranjem poznatih osoba da utječu na mlade na mjestima gdje se okupljaju poput kafića i noćnih klubova; korištenjem on-line i novih medija; umetanjem duhanskih proizvoda i proizvodnih maraka u televizijski program i filmove; sponzoriranjem društveno odgovornih aktivnosti. Zbog toga, iako je na snazi zakonska zabrana reklamiranja duhanskih proizvoda u našoj zemlji mlađi i nadalje primjećuju različite oblike reklamiranja duhanskih proizvoda. Svaka treća mlada osoba (gotovo svaka druga koja je posjetila prodajno mjesto) primijetila je reklamu na prodajnom mjestu unutar posljednjih 30 dana. U podacima za Zagreb i ostali dio Hrvatske gotovo da nema razlike, te su djevojčice i dječaci praktički izjednačeni. Dvoje od troje ispitanika primijetili su u posljednjih 30 dana nekoga tko koristi duhanski proizvod na televiziji, videozapisima ili filmovima. Udio se penje na 80,4% među onima koji su koji su gledali televiziju, videozapise ili filmove u posljednjih 30 dana. Navedeno se češće odnosi na djevojčice nego na dječake, podjednako u Zagrebu i izvan Zagreba. (tablica 14, slika 14 i 15)

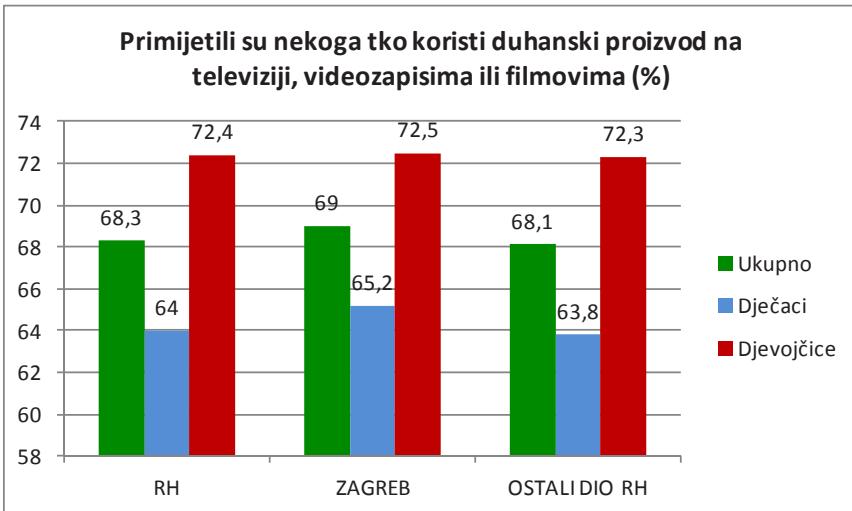
**Svjetsko istraživanje o uporabi duhana u mладих**

**Tablica 14. Mediji i poruke u prilog pušenju, HRVATSKA, GYTS 2016.**

		Primijetili reklame za duhan ili promocije na prodajnim mjestima (Među svim učenicima u posljednjih 30 dana) (%)	Primijetili reklame za duhan ili promocije na prodajnim mjestima (Među onima koji su posjetili prodajnu mjesto u posljednjih 30 dana) (%)	Primijetili su nekoga tko koristi duhanski proizvod na televiziji, videozapisima ili filmovima (Među onima koji su gledali televiziju, videozapisile ili filmove u posljednjih 30 dana) (%)	Primijetili su nekoga tko koristi duhanski proizvod na televiziji, videozapisima ili filmovima (Među onima koji su gledali televiziju, videozapisile ili filmove u posljednjih 30 dana) (%)
RH	Ukupno	34,5 (31,7-37,4)	46,7 (43,3-50,2)	68,3 (65,7-70,7)	80,4 (77,3-83,3)
	Dječaci	34,6 (31,3-37,9)	47,8 (44-51,8)	64 (61,3-66,7)	78,4 (75,6-81)
	Djevojčice	34,6 (31,2-38,1)	45,8 (41,2-50,5)	72,4 (69,3-75,3)	82,2 (78-85,8)
ZAGREB	Ukupno	35,1 (30,8-39,7)	46,7 (41,6-51,9)	69 (66-71,8)	81,6 (77,5-85,1)
	Dječaci	35,5 (31,7-39,5)	47,3 (42,8-51,9)	65,2 (60,7-69,5)	79,2 (74,3-83,4)
	Djevojčice	34,9 (29,4-40,8)	46,1 (39,9-52,5)	72,5 (68,1-76,5)	83,9 (79,1-87,7)
OSTALI DIO RH	Ukupno	34,4 (30,9-38)	46,8 (42,4-51,1)	68,1 (64,9-71,2)	80,2 (76,1-83,7)
	Dječaci	34,3 (30,3-38,7)	48 (43-52,9)	63,8 (60,4-67)	78,2 (74,7-81,3)
	Djevojčice	34,5 (30,4-38,9)	45,8 (40-51,7)	72,3 (68,5-75,9)	81,9 (76,3-86,3)



**Slika 14. Primijetili reklame za duhan ili promocije na prodajnim mjestima (među onima koji su posjetili prodajno mjesto) u posljednjih 30 dana**



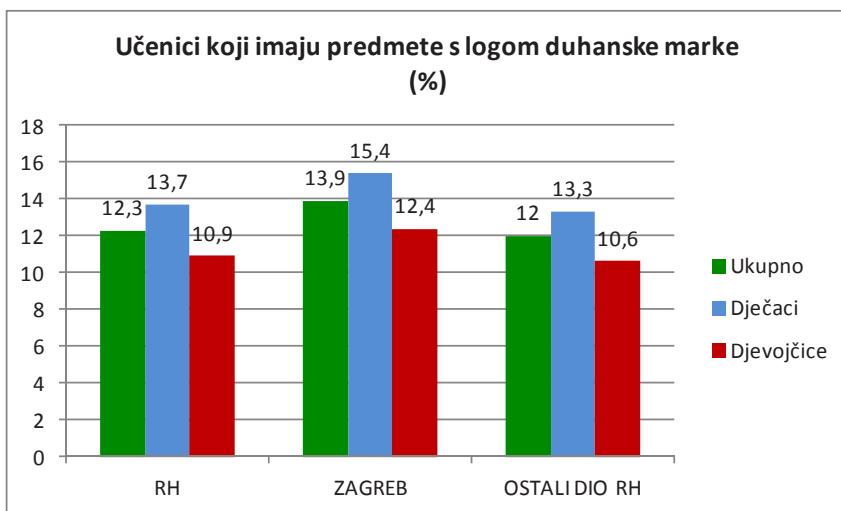
**Slika 15. Primijetili su nekoga tko koristi duhanski proizvod na televiziji, videozapisima ili filmovima (među svim učenicima) u posljednjih 30 dana**

S obzirom na zakonsku zabranu prodaje duhanskih proizvoda maloljetnicima gotovo je nevjerojatna pojava dijeljenja duhanskih proizvoda maloljetnicima. Zato je posebno zabrinjavajuće da je ukupno 7,4% učenika i 3,4% učenica bili u situaciji da im je predstavnik duhanske tvrtke besplatno ponudio duhanski proizvod. Navedeno se za 1% češće dogodilo zagrebačkim nego drugim učenicima i učenicama. Poklanjanje i prodavanje predmeta sa oznakama duhanskih proizvoda, poput odjeće, ucestalo je način reklamiranja duhanskih proizvoda i to posebno usmjerjen prema mladima. Radi se o vrlo efikasnom obliku reklamiranja jer je takav proizvod trajno prisutni u životnom okruženju djeteta. Takve predmete posjeduje svako 8. dijete, češće dječaci nego djevojčice te češće u Zagrebu nego izvan Zagreba. (tablica 15, slika 16)

**Svjetsko istraživanje o uporabi duhana u mladih**

**Tablica 15. Predmeti s logom i nuđenje besplatnih duhanskih proizvoda,  
HRVATSKA, GYTS 2016.**

		Učenici kojima su besplatno ponuđeni duhanski proizvodi od predstavnika duhanske tvrtke (%)	Učenici koji posjeduje nešto s logom duhanske tvrtke na njemu (%)
RH	Ukupno	5,4 (4,6-6,3)	12,3 (10,4-14,5)
		7,4 (6-9,1)	13,7 (11,4-16,4)
	Dječaci	3,4 (2,7-4,4)	10,9 (9-13,3)
		6,3 (5,3-7,6)	13,9 (12,1-16)
	Djevojčice	8,3 (6,6-10,3)	15,4 (12,9-18,3)
		4,5 (3-6,8)	12,4 (10,1-15,1)
ZAGREB	Ukupno	5,2 (4,2-6,3)	12 (9,6-14,8)
		7,2 (5,5-9,4)	13,3 (10,5-16,8)
	Dječaci	3,2 (2,3-4,4)	10,6 (8,2-13,6)
		13,9 (12,1-16)	15,4 (12,9-18,3)
	Djevojčice	12 (10,1-15,1)	12,4 (10,1-15,1)
		13,3 (10,5-16,8)	12,4 (10,1-15,1)
OSTALI DIO RH	Ukupno	12,3 (10,4-14,5)	12 (9,6-14,8)
		10,9 (9-13,3)	13,3 (10,5-16,8)
	Dječaci	13,7 (11,4-16,4)	12,4 (10,1-15,1)
		10,6 (8,2-13,6)	12,4 (10,1-15,1)
	Djevojčice	12,4 (10,1-15,1)	12,4 (10,1-15,1)
		13,3 (10,5-16,8)	12,4 (10,1-15,1)



**Slika 16. Učenici koji posjeduje nešto s logom duhanske marke na njemu**

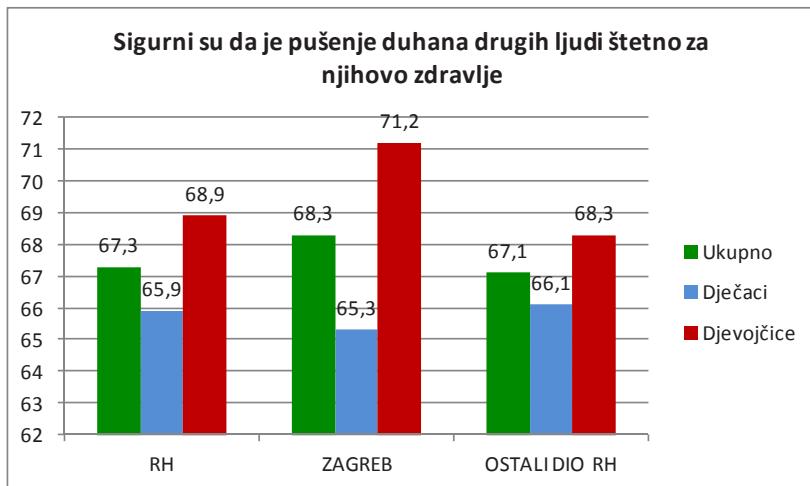
## ZNANJA I STAVOVI

Znanje o štetnom utjecaju pušenja važno je u formiranju stavova o pušenju i usvajanju navika (ne)pušenja, no nije presudno. Kada bi znanje o tome koliko je pušenje štetno bilo dovoljno da se prestane pušiti ili još bolje niti ne započne s pušenjem, niti jedan zdravstveni djelatnik ne bi pušio. Na žalost svjedoci smo da to nije tako. U zdravstvenom obrazovanju učenika ključan je trenutak pretvaranja znanja u stavove. Znanje utječe na formiranje stavova, neki put je znanje preduvjet formiranju stavova (da bi znali što trebamo izbjegavati trebamo znati što je štetno). No na stavove utječu i brojni nesvjesni i neformalni čimbenici kojih učenici često ne mogu ni točno definirati niti prepoznati. Niti odrasli često nisu svjesni kakav utjecaj na stavove, a onda i ponašanje učenika imaju njihovi postupci, poput primjerice pušenja u okruženju učenika, neverbalne ekspresije zadovoljstva kod pušenja, važnosti koju pridaju kupnji cigareta ili činjenici da su ostali bez cigareta i sl. Upitno je može li učenik istinski vjerovati da je pušenje štetno i da je bolje ne pušiti odrasloj osobi koju je video da puši. Ako je ta osoba uzor ili idol mladima, negativan utjecaj je još razorniji. Ove tri tvrdnje (sigurni su da je teško prestati kad se započne pušiti, pušenje duhanski proizvoda pomaže ljudima da se osjećaju ugodno na proslavama, zabavama i druženjima i sigurni su da je pušenje duhana drugih ljudi štetno za njihovo zdravlje) upravo su definirana na način da ne ukazuju samo na formalno stečeno znanje već i na stavove učenika. Zbog toga su rezultati itekako zabrinjavajući, te je potrebno jačanje programa zdravstvenog odgoja na ovom području. Naime, rezultati pokazuju da je tek svaka treća mlada osoba sigurna da je teško prestati pušiti jednom kad se započne. Zanimljivo je da u Zagrebu dječaci češće tako misle nego djevojčice dok je izvan Zagreba obrnuto, što ukazuje na potrebu različitog spolnog pristupa u edukaciji djevojčica i dječaka u Zagrebu i izvan Zagreba. Dva od tri ispitanika je sigurno da je pušenje duhana drugih ljudi štetno za njihovo zdravlje, češće djevojčice nego dječaci, a najčešće zagrebačke djevojčice na koje se to odnosi u udjelu od 71,2%. Ipak, ostaje gotovo trećina učenika koji nemaju jasno izgrađen negativan stav o pasivnom pušenju. Posebno zabrinjava podatak da gotovo svaki drugi učenik i učenica misli da pušenje duhanski proizvoda pomaže ljudima da se osjećaju ugodno na proslavama, zabavama i druženjima. Spolne razlike u ovom pokazatelju nisu velike, no ovakvo razmišljanje je za 5% češće u Zagrebu nego izvan Zagreba. Treba uzeti u obzir da je u ovoj dobi snalaženje na zabavama i općenito u društvu vršnjaka od presudne važnosti, dok je primjerice opasnost od obolijevanja jednog dana za 15, 20 i više godina potpuno apstraktno i nevažno (tablica 16, slika 17)

## Svjetsko istraživanje o uporabi duhana u mladih

**Tablica 16. Znanje i stavovi o pušenju, HRVATSKA, GYTS 2016.**

		Sigurni su da je teško prestati kad se započne pušiti (%)	Pušenje duhanski proizvoda pomaže ljudima da se osjećaju ugodno na proslavama, zabavama i druženjima (%)	Sigurni su da je pušenje duhana drugih ljudi štetno za njihovo zdravlje (%)
RH	Ukupno	33,5 (31,2-36)	43,6 (40,1-47,2)	67,3 (63,7-70,8)
		33,1 (29,9-36,5)	43,2 (40,5-46,1)	65,9 (60,8-70,7)
	Dječaci	34 (30,6-37,6)	43,9 (38,8-49,1)	68,9 (65,4-72,1)
		34,6 (32,2-37,1)	48,2 (45-51,5)	68,3 (65,8-70,7)
	Djevojčice	35,7 (31,5-40,2)	48,7 (43,6-53,9)	65,3 (61,1-69,2)
		33,3 (28,5-38,6)	47,9 (43,9-51,9)	71,2 (67,9-74,3)
ZAGREB	Ukupno	33,3 (30,3-36,4)	42,6 (38,1-47,1)	67,1 (62,4-71,6)
		32,5 (28,5-36,7)	42 (38,7-45,4)	66,1 (59,5-72,1)
	Djevojčice	34,2 (30-38,6)	43 (36,5-49,7)	68,3 (63,9-72,4)
		34,6 (32,2-37,1)	48,2 (45-51,5)	68,3 (65,8-70,7)
	Dječaci	35,7 (31,5-40,2)	48,7 (43,6-53,9)	65,3 (61,1-69,2)
		33,3 (28,5-38,6)	47,9 (43,9-51,9)	71,2 (67,9-74,3)
OSTALI DIO RH	Ukupno	33,3 (30,3-36,4)	42,6 (38,1-47,1)	67,1 (62,4-71,6)
		32,5 (28,5-36,7)	42 (38,7-45,4)	66,1 (59,5-72,1)
	Djevojčice	34,2 (30-38,6)	43 (36,5-49,7)	68,3 (63,9-72,4)
		34,6 (32,2-37,1)	48,2 (45-51,5)	68,3 (65,8-70,7)



**Slika 17. Sigurni su da je pušenje duhana drugih ljudi štetno za njihovo zdravlje**

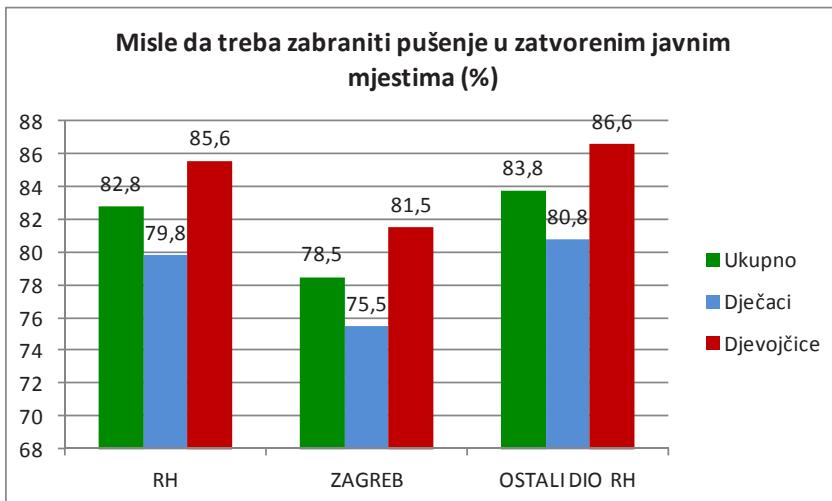
Pravo na čist zrak produžetak je prava na život i najveću razinu zdravlja, što jamči Statut Svjetske zdravstvene organizacije kao i Konvencija o pravima

## Svjetsko istraživanje o uporabi duhana u mlađih

djece UN-a. Isto je pravo priznato u Okvirnoj konvenciji Svjetske zdravstvene organizacije o nadzoru nad duhanom (FCTC). Pokazalo se da ventilacija, zračni filteri kao i područja koja su unaprijed određena za pušenje nisu prihvatljive strategije borbe protiv pušenja. Samo okruženje koje je 100% slobodno od duhanskog dima može efikasno zaštiti od izloženosti duhanskom dimu. Zbog toga se preporuke o absolutnoj zabrani pušenja odnose na sve zatvorene javne prostore, zatvorene radne sredine (uključujući vozila koja se korite na poslu), javni prijevoz, te na sva otvorena javna mjesta. Učenici u velikoj mjeri (4 od 5 učenika i to češće djevojčice nego dječaci) misle da treba zabraniti pušenje u zatvorenim javnim mjestima. Zabrinjavajuće je da se na zagrebačke učenike i učenica takav stav odnosi 5% rjeđe nego na učenike i učenice iz drugih dijelova Hrvatske. Iako postoje nedvosmisleni dokazi o štetnosti pasivnog pušenja na otvorenom, tek približno 1 od 3 ispitanika misli da treba zabraniti pušenje na otvorenim javnim mjestima. Za razliku od pušenja u zatvorenom, kod otvorenog javnog mjeseta djevojčice su rjeđe sklone zabrani pušenja nego dječaci i to za 11% izvan grada Zagreba i za 6% u Zagrebu. Kao i kod zatvorenog javnog mjeseta, zagrebački učenici i učenice su rjeđe skloni zabrani pušenja na otvorenom javnom mjestu od učenika i učenica iz drugih dijelova Hrvatske. Ovi podaci ukazuju na potrebu jačanja edukacije učenika o pasivnom pušenju, posebno u zagrebačkim školama. (tablica 17, slika 18)

**Tablica 17. Zabrana pušenja, HRVATSKA, GYTS 2016.**

		Misle da treba zabraniti pušenje u zatvorenim javnim mjestima (%)	Misle da treba zabraniti pušenje na otvorenim javnim mjestima (%)
RH	Ukupno	82,8 (79,1-85,9)	38,7 (34,6-42,9)
	Dječaci	79,8 (75,8-83,4)	43,7 (39,9-47,6)
	Djevojčice	85,6 (81,2-89,2)	33,8 (28,6-39,3)
ZAGREB	Ukupno	78,5 (75,5-81,3)	33,7 (29,8-37,9)
	Dječaci	75,5 (71,2-79,4)	36,8 (31,9-42)
	Djevojčice	81,5 (76,8-85,4)	30,6 (26,3-35,2)
OSTALI DIO RH	Ukupno	83,8 (79-87,6)	39,8 (34,7-45,2)
	Dječaci	80,8 (75,5-85,2)	45,2 (40,5-50,1)
	Djevojčice	86,6 (80,8-90,8)	34,5 (28-41,7)



Slika 18. Učenici koji misle da treba zabraniti pušenje u zatvorenim javnim mjestima

Učenici koji su u trenutku ispitivanja pušili (sadašnji pušači) kao najčešće mjesto pušenja navode javna mjesta. Tako svaka treća učenica i učenik kao najčešće mjesto pušenja navodi javno mjesto. Kod učenica je u gotovo istom udjelu prisutno i pušenje na društvenim događanjima, dok na društvenim događanjima najčešće puši manje odnosno 22,2% muških sadašnjih pušača. Kao mjesto pušenja navodi se posao (zapravo točnije praksa, odnosi se na učenike u obrtničkim zanimanjima) i kuća prijatelja kod 5% učenika i 1% učenica. Najproblematičniji su podaci koji govore o pušenju u školi i obiteljskom domu, a što se odnosi na 15% muških sadašnjih pušača što se tiče škole i 12% muških sadašnjih pušača što se tiče obiteljskog doma. Udjeli su kod djevojčica duplo manji. Ovim škola i obiteljski dom koji bi trebali biti mjesto zaštite djece, postaju zapravo mjesta na kojima djeca najviše stradavaju. Eksperimentiranje s različitim rizicima i opasnostima je dio odrastanja. Svrha eksperimentiranja u procesu odrastanju je suprotstavljanje roditeljima i drugim autoritetima kako bi se odvojilo od njih i postalo samostalna (odrasla) osoba. Tu svrhu eksperimentiranje može ispuniti samo ako se roditelji i druge važne odrasle figure suprotstavljaju takvom ponašanju mladih odnosno brane im takvo ponašanje. Ako eksperimentiranje mladih primjerice s cigaretama ne naiđe na zabranu odraslih osoba, mlada osoba će morati pronaći neki drugi (teži) oblik rizičnog ponašanja (primjerice eksperimentiranje s drugim psihoaktivnim drogama). Zbog toga i zbog brojnih drugih razloga, uključujući ozbiljne etičke i moralne dvojbe, permisivan stav roditelja i djelatnika škole (koji se ocrta u ovako velikom udjelu sadašnjih pušača koji puše upravo u školi

## Svjetsko istraživanje o uporabi duhana u mladih

odnosno kući) izrazito je štetan u ovoj životnoj dobi. Zagrepčani i Zagrepčanke češće puše kod svoje kuće, u kući prijatelja i na javnim mjestima nego učenici i učenice iz drugih dijelova Hrvatske. Obrnuto je u pušenju na poslu (odnosno na praksi), što se odnosi na čak 6% učenika i 1,3% učenica iz drugih dijelova Hrvatske u usporedbi s 1,4% zagrebačkih učenika i niti jednom zagrebačkom učenicom. Zagrebačke učenice i učenici gotovo su izjednačeni po pušenju u svojoj kući i kući prijatelja dok je izvan Zagreba ovo ponašanje znatno češće kod dječaka. (tablica 18)

**Tablica 18. Mjesto gdje obično puše sadašnji pušači, HRVATSKA, GYTS 2016.**

		Kod kuće (%)	U školi (%)	Na poslu (%)	U kući kod prijatelja (%)	Na društvenim događajima (%)	Na javnim mjestima (%)
RH	Ukupno	<b>8,3</b> (5,8-11,7)	<b>11,3</b> (6,2-19,7)	<b>3</b> (1,2-7,2)	<b>2,9</b> (1,4-5,9)	<b>22,2</b> (16,7-28,9)	<b>33,7</b> (28,5-39,2)
	Dječaci	<b>11,8</b> (7,2-18,7)	<b>15,1</b> (9,6-22,9)	<b>5</b> (2-12,2)	<b>4,8</b> (2-11)	<b>13</b> (9,4-17,6)	<b>33,5</b> (27,3-40,4)
	Djevojčice	<b>4,8</b> (2,5-9,1)	<b>7,4</b> (2,2-22,4)	<b>0,9</b> (0,1-6,2)	<b>1</b> (0,4-2,6)	<b>31,3</b> (24,8-38,8)	<b>33,9</b> (27,2-41,3)
ZAGREB	Ukupno	<b>10,2</b> (7,2-14,3)	<b>7,6</b> (3,8-14,5)	<b>0,7</b> (0,1-3,3)	<b>3,5</b> (1,3-9,3)	<b>17,4</b> (11,8-24,9)	<b>47,5</b> (39,1-56,1)
	Dječaci	<b>10,7</b> (6,6-17)	<b>10,6</b> (4,3-23,8)	<b>1,4</b> (0,3-6,6)	<b>3,2</b> (0,8-11,8)	<b>15,7</b> (11,3-21,5)	<b>43</b> (33,2-53,3)
	Djevojčice	<b>9,8</b> (6,1-15,4)	<b>4,3</b> (1,8-9,9)	<b>0</b>	<b>3,9</b> (1,4-10)	<b>19</b> (11,5-29,7)	<b>51,8</b> (41,1-62,3)
OSTALI DIO RH	Ukupno	<b>7,7</b> (4,6-12,6)	<b>12,5</b> (5,9-24,5)	<b>3,7</b> (1,3-9,9)	<b>2,7</b> (1-7)	<b>23,8</b> (16,4-33)	<b>29,1</b> (22,2-37,2)
	Dječaci	<b>12,1</b> (6,4-21,7)	<b>16,4</b> (9,4-26,9)	<b>6,1</b> (2,1-16,2)	<b>5,3</b> (1,8-14,3)	<b>12,2</b> (7,9-18,3)	<b>30,7</b> (22,6-40,3)
	Djevojčice	<b>3,1</b> (0,9-10,2)	<b>8,5</b> (1,9-31,2)	<b>1,3</b> (0,2-8,8)	<b>0</b>	<b>35,7</b> (27,4-45)	<b>27,5</b> (19,4-37,4)

Više od polovice anketiranih učenika ima jednog ili oba roditelja koji puše (53,9%). Udio roditelja pušača manji je kod zagrebačkih učenika (51%) nego kod učenika iz ostalog dijela Republike Hrvatske (54,5%). Gotovo svaki treći učenik misli da učenici pušači imaju više prijatelja (27%) i da su učenici pušači privlačniji (21,3%), podjednako u gradu Zagrebu i ostalom dijelu Republike Hrvatske. (tablica 19)

Prema definiciji Direktive Europskog parlamenta i Vijeća (D2014/40/EU) o uskladištanju zakona i drugih propisa država članica o proizvodnji, predstavljanju i prodaji duhana i srodnih duhanskih proizvoda, koja stavlja izvan snage Direktivu 2001/37/EZ, elektronička cigareta je proizvod koji se

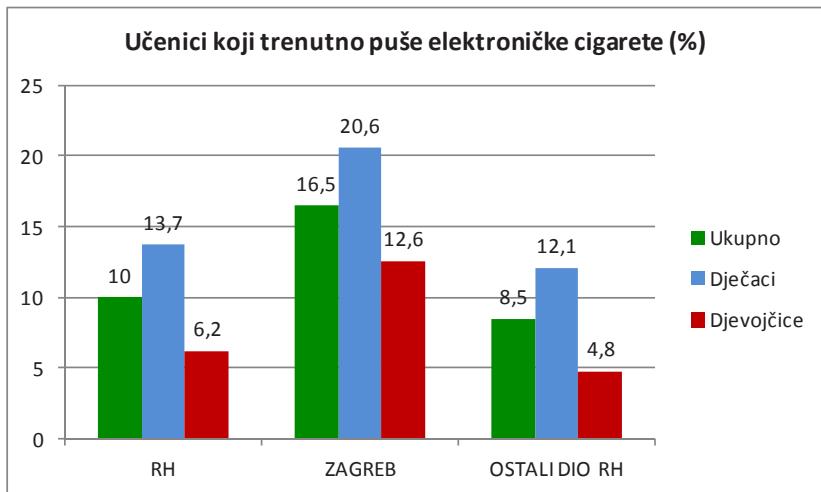
## Svjetsko istraživanje o uporabi duhana u mladih

može koristiti za konzumaciju pare koja sadrži nikotin putem usnika ili bilo kojeg sastavnog dijela tog proizvoda, uključujući uložak, tank i uređaj bez uloška ili tanka. Elektroničke cigarete mogu biti potrošne, ponovo punjive putem spremnika za ponovno punjenje i tanka ili ponovno punjive pomoću uložaka za jednokratnu uporabu.

Trenutni pušači e-cigareta su svi učenici koji su odgovorili da su pušili e-cigarete u posljednjih 30 dana. Jedan od deset učenika je u vrijeme anketiranja pušio elektroničke cigarete. Duplo veći udio korisnika e-cigareta je u gradu Zagrebu (16,5%) nego izvan grada Zagreba (8,5%). Dječaci (13,75) su statistički značajno češće skloni korištenju e-cigareta nego djevojčice (6,2%). (tablica 19, slika 19)

**Tablica 19. Učenici koji imaju jednog ili više roditelja koji puše, koji misle da mladi ljudi koji puše imaju više prijatelja, da ljudi koji puše su privlačniji, te pušenje elektroničkih cigareta, HRVATSKA, GYTS 2016.**

		Učenici koji imaju jedan ili oba roditelja koji puše (%)	Učenici koji misle da učenici koji puše imaju više prijatelja (%)	Učenici koji misle da učenici koji puše su privlačniji (%)	Učenici koji trenutno puše elektroničke cigarete (%)
RH	Ukupno	53,9 (50,3-57,4)	27 (23,3-31)	21,3 (18,4-24,7)	10 (7,7-12,9)
		54,2 (50,2-58,1)	27,1 (22,3-32,5)	21,3 (17,7-25,4)	13,7 (10,1-18,3)
	Dječaci	53,6 (49,6-57,6)	26,7 (22,8-30,9)	21,4 (17,8-25,6)	6,2 (4,6-8,4)
		51 (48-54,1)	27,6 (24,4-31)	20,2 (18-22,7)	16,5 (12,1-22,2)
	Djevojčice	51,6 (47,5-55,6)	28 (24,5-31,7)	20,2 (16,3-24,6)	20,6 (14,3-28,7)
		50,3 (46,3-54,4)	27,2 (22,6-32,2)	20,2 (17,1-23,7)	12,6 (8,6-18)
ZAGREB	Ukupno	54,5 (49,9-59)	26,8 (22,2-32,1)	21,6 (17,9-25,9)	8,5 (5,8-12,1)
		54,8 (49,8-59,8)	27 (20,9-34)	21,6 (17,1-26,9)	12,1 (8-18)
	Dječaci	54,3 (49,2-59,4)	26,6 (21,8-32)	21,7 (17,1-27,1)	4,8 (3,1-7,3)
		54,3 (49,2-59,4)	26,6 (21,8-32)	21,7 (17,1-27,1)	4,8 (3,1-7,3)
	Djevojčice	54,3 (49,2-59,4)	26,6 (21,8-32)	21,7 (17,1-27,1)	4,8 (3,1-7,3)
		54,3 (49,2-59,4)	26,6 (21,8-32)	21,7 (17,1-27,1)	4,8 (3,1-7,3)
OSTALI DIO RH	Ukupno	54,5 (49,9-59)	26,8 (22,2-32,1)	21,6 (17,9-25,9)	8,5 (5,8-12,1)
		54,8 (49,8-59,8)	27 (20,9-34)	21,6 (17,1-26,9)	12,1 (8-18)
	Dječaci	54,3 (49,2-59,4)	26,6 (21,8-32)	21,7 (17,1-27,1)	4,8 (3,1-7,3)
		54,3 (49,2-59,4)	26,6 (21,8-32)	21,7 (17,1-27,1)	4,8 (3,1-7,3)
	Djevojčice	54,3 (49,2-59,4)	26,6 (21,8-32)	21,7 (17,1-27,1)	4,8 (3,1-7,3)
		54,3 (49,2-59,4)	26,6 (21,8-32)	21,7 (17,1-27,1)	4,8 (3,1-7,3)



Slika 19. Učenici koji trenutno puše elektroničke cigarete

## Rasprava

### Prevalencija, prestanak i ovisnost

U Hrvatskoj je 17,3% izjavilo da trenutno koristi bilo kakav duhanski proizvod, a 14,6% je izjavilo da trenutno puši cigarete. Unatoč 59,4% učenika koji su izjavili da su neuspješno pokušali prestati pušiti u posljednjih godinu dana, 17,5% je navelo je da su podložni tome da počnu pušiti u budućnosti.

### Rodne razlike

Prevalencija pušenja (trenutno puše cigarete) nešto je veća kod dječaka (15,1 %) nego kod djevojčica (14,1 %). Alarmantna je činjenica da je postotak djevojčica koje nikad nisu puštale, a podložne su tome da počnu pušiti u idućoj godini (19,8 %) veći nego postotak dječaka (14,6 %), iako nije statistički značajan.

### Štetni učinci pušenja

Štetni učinci pušenja dobro su poznati i dobro dokumentirani. Duhanska epidemija ubija 5,4 milijuna ljudi godišnje putem raka pluća, bolesti srca i drugih bolesti. Što su djeca mlađa kada prvi put probaju pušiti, to je vjerojatnije da će postati redoviti pušači i manje je vjerojatno da će prestati pušiti. I dok su dokazi jaki, u mnogim slučajevima, mladi ljudi su još uvijek nesvesni štetnih učinaka. Škole su ključne u edukaciji mlađih o štetnostima

konzumacije duhana, ali u Hrvatskoj je samo 67,6 % ispitanika tijekom protekle godine učilo na nastavi o štetnostima pušenja. Jačanje obrazovanja je fokus FCTC-a. Nastavnici se posebno spominju kao važan izvor informacija o opasnim efektima koje korištenje duhana ima na učenike.

### **Javna svijest i štetnosti pušenja**

U Hrvatskoj je pokrenuto više desetaka programa s ciljem podizanja svijesti o štetnostima pušenja duhana. Značajan dio tih programa izravno je usmjeren na mlade. Međutim, ova informacija je rasijana zbog drugih kontradiktornih poruka koje šire pozitivne slike o pušenju i korištenju duhanskih proizvoda, npr. duhanske reklame u novinama i časopisima, na plakatima ili oglasi robnih marki cigareta na TV-u. Iako je 51,8 % mladih u Hrvatskoj izjavilo da su vidjeli medijske poruke protiv pušenja u posljednjih 30 dana, 80,4% njih je izjavilo da su primijetili nekoga tko koristi duhanski proizvod na televiziji, videozapisima ili filmovima, a 46,7 % njih je primijetilo reklame za duhan ili promocije na prodajnim mjestima.

### **Državni propisi o nadzoru uporabe duhana kod mladih**

U Hrvatskoj su na snazi sljedeći zakoni o nadzoru uporabe duhana kod mladih:

- *Zakon o ograničavanju uporabe duhanskih i srodnih proizvoda („Narodne novine“, broj 45/17)*
- *Zakon o trgovini (Narodne novine 87/08)*
- *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o trgovini (Narodne novine 103/03)*

Unatoč tome što postoje zakoni koji reguliraju prodaju duhanskih proizvoda mladima, svi učenici koji su sudjelovali u ovom istraživanju, a izjavili su da su koristili duhanske proizvode, bili su mlađi od osamnaest godina. Osim toga, 61,8 % njih je reklo je da su bili u mogućnosti kupiti cigarete u dućanu, od prodavača na ulici i na kiosku, a 59,6 % njih je navelo da u posljednjih 30 dana NIJE bilo odbijeno zbog svoje dobi.

### **Pasivno pušenje**

U Hrvatskoj su na snazi sljedeći zakoni koji reguliraju duhanski dim u okolišu:

- *Zakon o ograničavanju uporabe duhanskih i srodnih proizvoda („Narodne novine“, broj 45/17)*
- *Zakon o zaštiti na radu (Narodne novine 59/96, 94/96 i 114/03)*

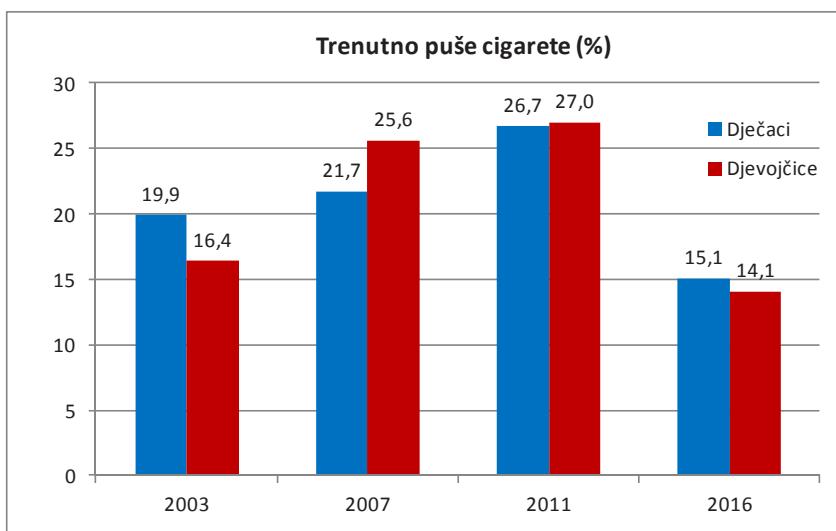
## Svjetsko istraživanje o uporabi duhana u mladih

- *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti na radu (Narodne novine 75/09)*

Rezultati ovog istraživanja pokazali su da samo 67,3 % mlađih koji su sudjelovali u ovoj anketi vjeruje da pasivno pušenje može biti štetno za njih, a 82,8 % smatra da pušenje treba zabraniti u zatvorenim javnim mjestima. Važno je educirati mlađe o štetnostima konzumacije duhana, a posebno o rizicima povezanim s pasivnim pušenjem.

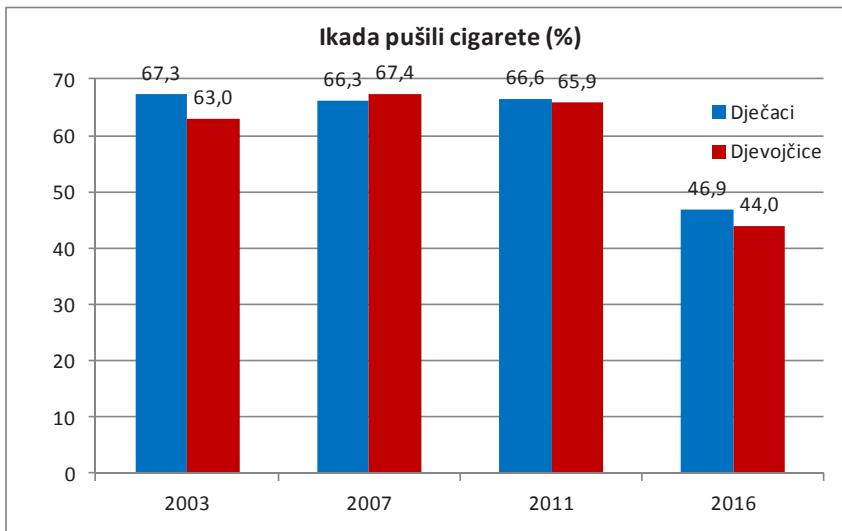
### Situacija u Hrvatskoj od 2003. do 2016. godine

Usporedbom rezultata anketa provedenih u 2003., vidi se lagani trend rasta od 2003. do 2011 u oba spola. Dok je od 2011. do 2016. zabilježen je pad trenutnih pušača cigareta. U 2003. godini veći udio dječaka su bili trenutni pušači cigareta (19,9%) u usporedbi sa djevojčicama (16,4%) dok je u 2007. i 2011. godini veći udio djevojčica koje trenutno puše cigarete za nekoliko posto (2007. 4% više, 2011. 0.3% više). U 2016. godini opet je bilo manje djevojčice (14,1%) nego dječaka (15,1%) koje trenutno puše. (slika 20)



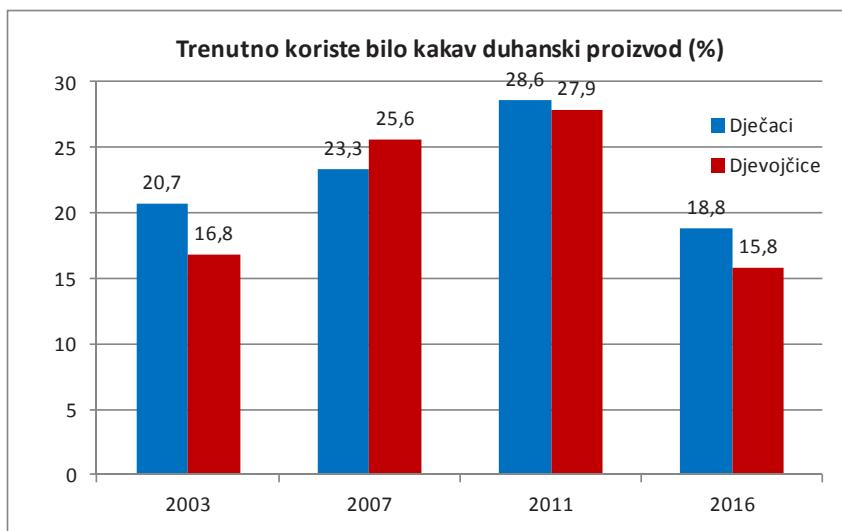
Slika 20. Trenutno puše cigarete

Uspoređujući rezultate anketa provedenih 2003., 2007., 2011. i 2016. vidi se uočljivi pad dječaka i djevojčica koji su ikada pušili cigarete odnosno od 2011. do 2016 čak za 20%. Za razliku od devetogodišnjeg razdoblja od 2003. do 2011. gdje se vidi stagnacija kod dječaka i djevojčica koji su ikada pušili cigarete. (slika 21)



Slika 21. Ikada pušili cigarete

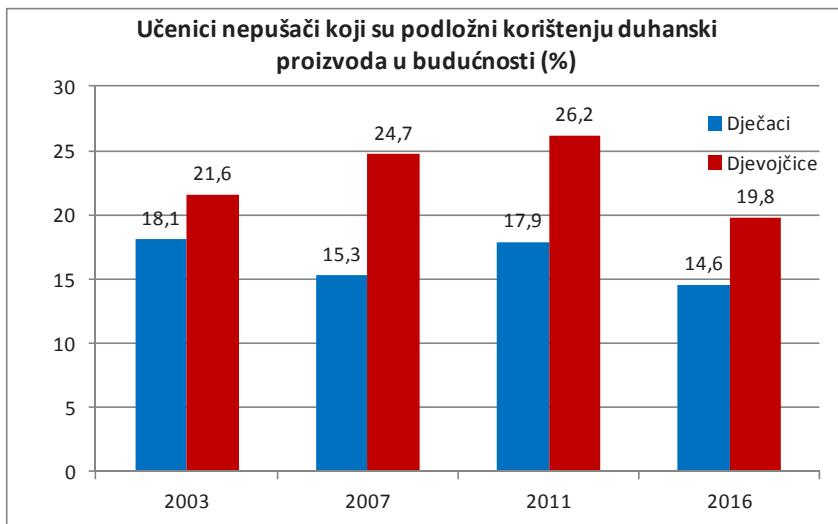
U Hrvatskoj je zabilježen lagani rast u udjelu učenika koji su trenutno koristili bilo kakav duhanski proizvod od 2003. sve do 2011. Prema rezultatima iz 2016. možemo vidjeti smanjenje udjela djevojčica i dječaka koji koriste duhanske proizvode za gotovo 10% usporedbi sa 2011. Analizom rezultata ankete možemo vidjeti da svake godine osim 2007. dječaci su više koristili bilo kakav duhanski proizvod nego djevojčice (2007. dječaci 23,3% djevojčice 25,6%). (slika 22)



Slika 22. Trenutno koriste bilo kakav duhanski proizvod

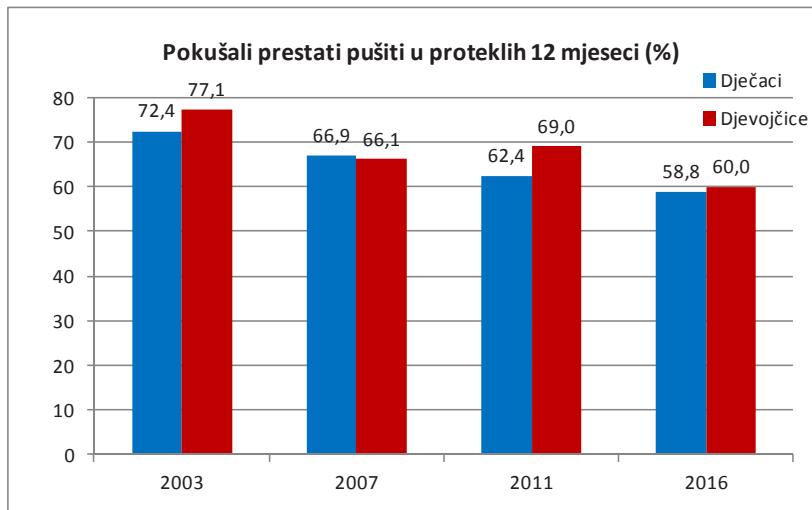
## Svjetsko istraživanje o uporabi duhana u mlađih

U svim do sada provedenim istraživanjima više je djevojčica nego dječaka koji nisu nikada koristili duhanske proizvode, a smatraju se podložnim budućem korištenju. Svake godine više od petina djevojčica je smatralo se sklonim budućem korištenju, osim 2016. godine gdje je zabilježen pad (19,8%). Situacija kod dječaka malo je različita. Na početku 2003. se 18,1% dječaka smatralo da su skloni budućem korištenju, a zatim se udio smanjio u 2007. (15,3%) i ponovo se povećao u 2011. (17,9%) dok je u 2016. ponovo zabilježen pad do najnižeg postotka (14,6%). U 2016. se primjećuje pad kod dječaka i djevojčica za (3% dječaci, 6% djevojčice od 2011.) (slika 23)



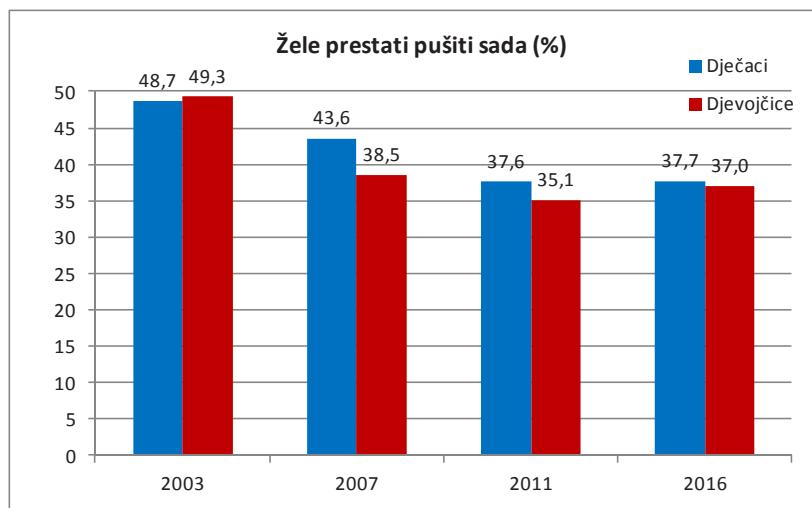
Slika 23. Učenici nepušači koji su podložni korištenju duhanski proizvoda u budućnosti

Kod pokušaja prestanka pušenja u proteklih 12 mjeseci, vidimo lagani trend opadanja svake godine, osim kod djevojčica 2011. (69,0%) usporedbi s ostalim godinama. Manji udio učenika je pokušao prestati pušiti u 2016. godini (djevojčice 60,0%, dječaci 58,8%) nego prethodnih godina. (slika 24)



Slika 24. Pokušali prestati pušiti u proteklih 12 mjeseci

Vidljiva je razlika od 2003. do 2016. u udjelu učenika koji žele prestati pušiti u trenutku provođenja anketiranja. Zabilježen je trend smanjenja udjela i dječaka i djevojčica koji žele prestati pušiti. U 2003. godini gotovo je svaki drugi učenik (dječaci 48,7% djevojčice 49,3%) htio prestati pušiti u vrijeme provođenja istraživanja, taj udio se smanjio 2007. i 2011. za više od 10%, zatim opet se povećao 2016. na 37% učenika. (slika 25)

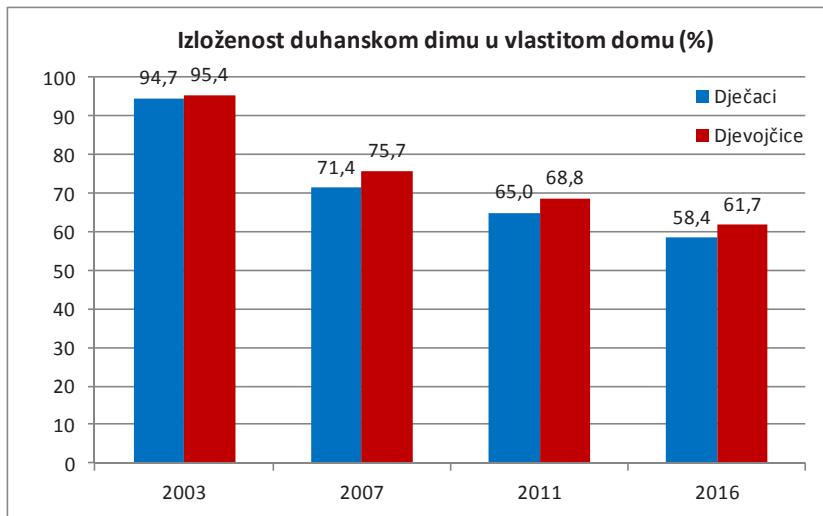


Slika 25. Žele prestati pušiti sada

Iz godine u godinu sve je manje učenika izloženo duhanskom dimu drugih u vlastitom domu. Devet od deset učenika (94,7%) bilo je izloženo pasivnom

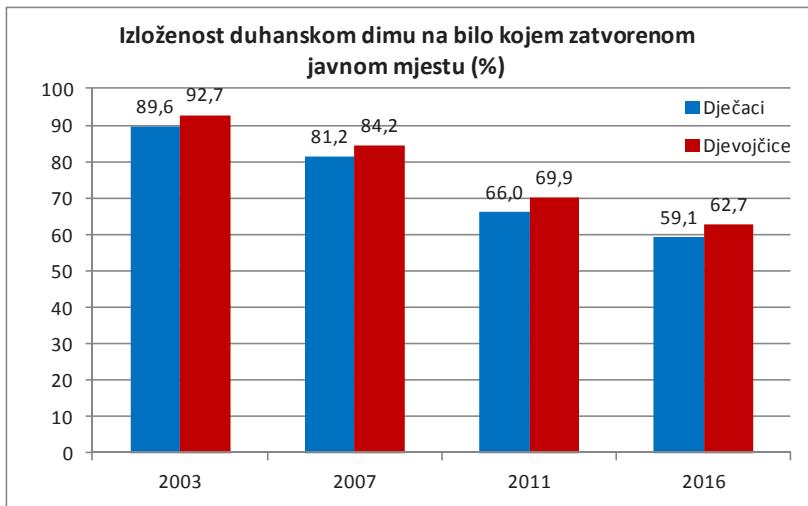
## Svjetsko istraživanje o uporabi duhana u mlađih

pušenju 2003. godine. Zabilježen je drastičan pad u svim godinama provedbe istraživanja, s najvećim padom 2003. na 2007. za više od 20% kod dječaka (2003. 94.7% na 71.4% 2007.) i malo manje od 20% kod djevojčica (2003. 95.4% na 75.7% 2007.). U svim valovima istraživanja djevojčice su češće od dječaka bile izložene duhanskom dimu u svom domu. (slika 26)



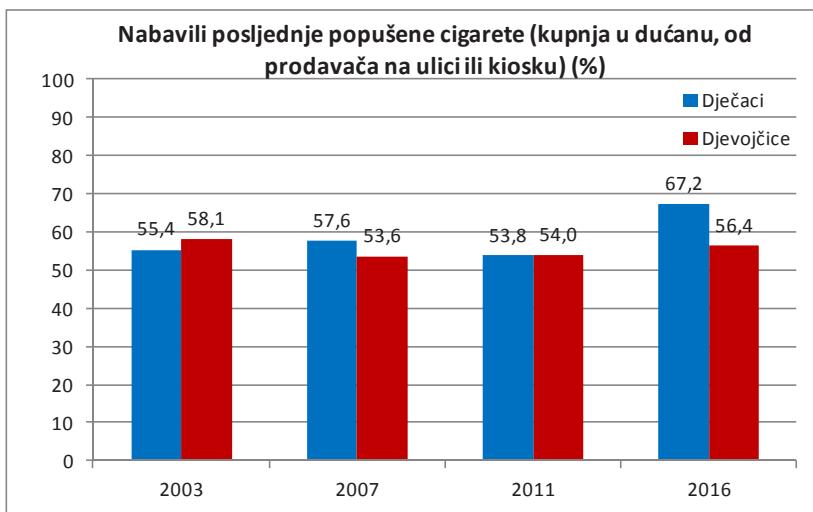
Slika 26. Izloženost duhanskom dimu u vlastitom domu u proteklih sedam dana

Promatrajući ukupno razdoblje provedbe istraživanja vidimo lagani trend smanjenja djece izložene duhanskom dimu na zatvorenim prostorom. Najveći pad vidimo od 2007. godine (dječaci 81,2%; djevojčice 84,2%) na 2011. godinu (dječaci 66,0%; djevojčice 69,9%) za približno 15%. U svim valovima istraživanja djevojčice su češće od dječaka bile izložene duhanskom dimu na bilo kojem zatvorenom javnom mjestu. (slika 27)



**Slika 27. Izloženost duhanskom dimu na bilo kojem zatvorenom javnom mjestu u proteklih sedam dana**

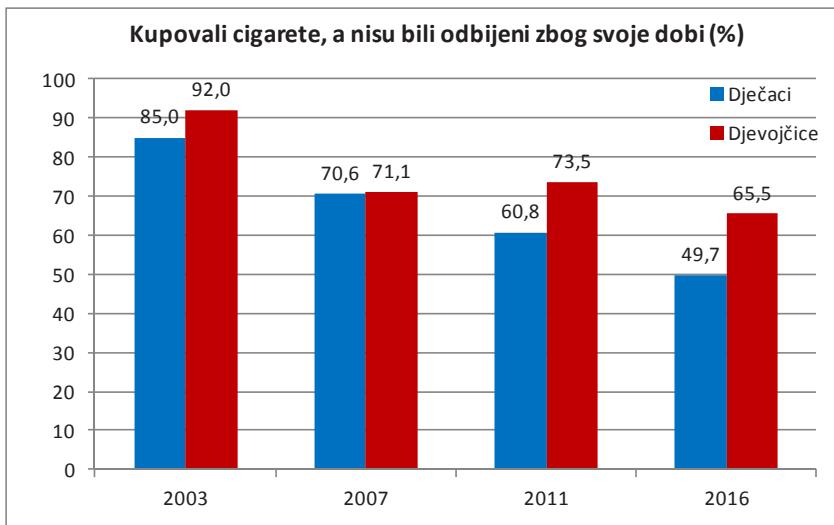
Zakonom je zabranjena prodaja cigareta i drugih duhanskih proizvoda maloljetnicima pa svaki podataka o tome da mlađi mogu nesmetano kupiti navedeno predstavlja svojevrsno razočaranje te jasnu sliku licemjernosti i nedosljednosti društva u kojem živimo. Zato je posebno zabrinjavajuće što je 2016. godine zabilježen porast udjela mlađih koji kupuju cigarete u dućanu u odnosu na 2011. godinu. Iako je kod dječaka porast znatno veći te iznosi 13,2% (s 53,8% u 2011. godini na 67,2% u 2016. godini), zabilježen je porast i kod djevojčica od 2,4%. (slika 28)



**Slika 28. Učenici koji su nabavili posljednje popušene cigarete (kupnja u dućanu, od prodavača na ulici ili kiosku) u proteklih 30 dana**

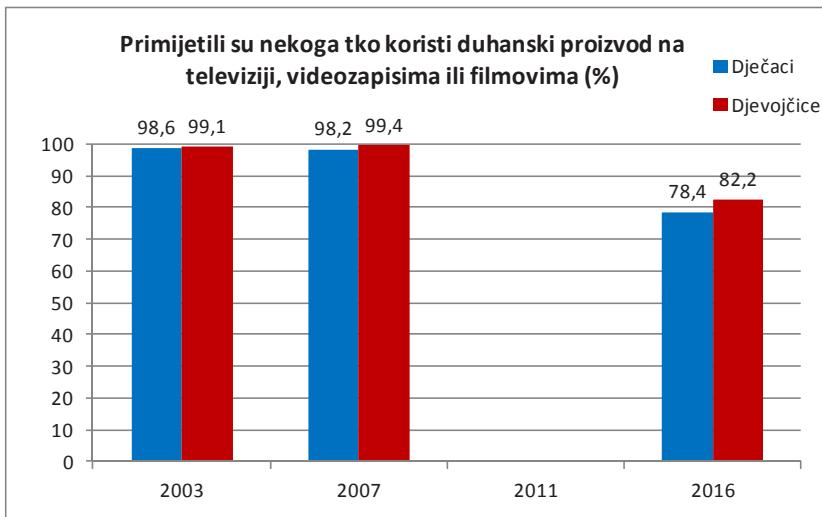
## Svjetsko istraživanje o uporabi duhana u mladih

U Hrvatskoj je zabilježen trend smanjenja udjela učenika, koji su kupovali cigarete, a nisu odbijeni zato što su maloljetni, za razdoblje 2003. godine do 2016. Godine. Značajniji je pad od 2003. na 2007. godine za više od 15% (dječaci 15% djevojčice 21%). Gotovo svake godine djevojčicama je bilo lakše kupiti cigarete i manje su odbijene zbog svoje dobi, sa značajnom razlikom 2011. od 13% (dječaci 60,8%; djevojčice 73,5%) i 2016. od 16% (dječaci 49,7%; djevojčice 65,5%). (slika 29)



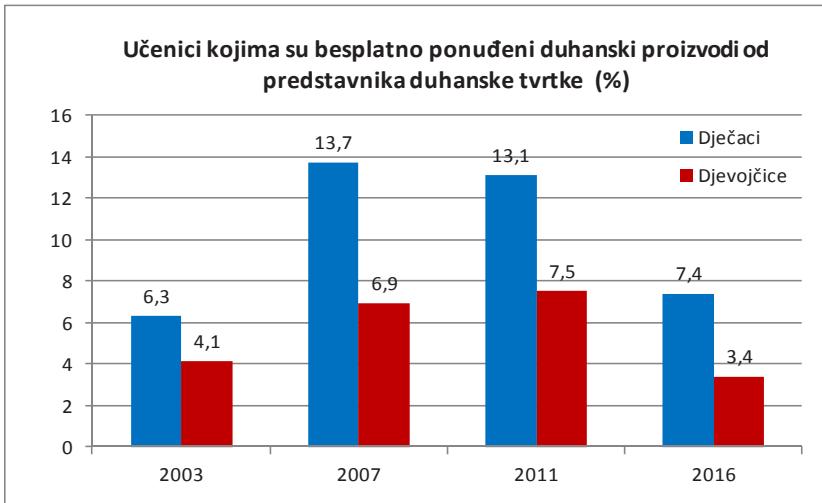
Slika 29. Učenici koji su kupovali cigarete, a nisu bili odbijeni zbog svoje dobi u proteklih 30 dana

Reklamiranje duhanskih proizvoda može imati različite oblike i modalitete. Zakonska zabrana reklamiranja efikasna je metoda smanjenja pušenja u populaciji kao posljedica izostanka direktnih oblika reklamiranja. No u takvima situacijama duhanska industrija razvija indirektne oblike reklamiranja koji su neki put efikasniji od reklama u najužem smislu riječi. Pojavljivanje osoba koje puše odnosno koriste duhanske proizvode na elektronskim medijima itekako može potaknuti na pušenje, posebno mlade i to posebno ako je osoba koju su primijetili primjerice na televiziji netko tko je popularan među mladima te im predstavlja uzor. Prema podatcima istraživanja, više od 98% učenika navode da su primijetili nekoga tko koristi duhanski proizvod na televiziji, videozapisima ili filmovima u 2003. i 2007. godini. U 2016. godini je zabilježen pad za skoro 20% kod dječaka na 78,4% i djevojčica na 82,2%. No još uvijek se radi u visokim udjelima, odnosno o velikoj izloženosti mladih ovakvim indirektnim oblicima reklamiranja. (slika 30)



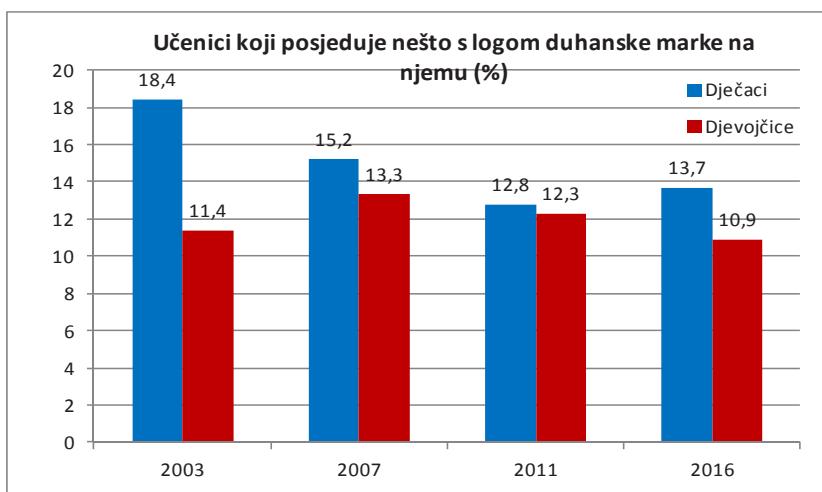
**Slika 30. Učenici koji su primijetili su nekoga tko koristi duhanski proizvod na televiziji, videozapisima ili filmovima (među onima koji su gledali televiziju, videozapise ili filmove) u posljednjih 30 dana**

Kada je na snazi zakonska zabrana prodaje duhanskih proizvoda maloljetnim osobama, nuđenje besplatnih duhanskih proizvoda maloljetnicama je, ne samo protuzakonita aktivnost, već je to aktivnost koja s moralnog aspekta zaslužuje apsolutni prijekor i osudu društva u cjelini. Rezultati o ikada ponuđeni besplatan duhanski proizvod od predstavnika duhanske tvrtke ukazuju na posrat u 2007. i 2011. u odnosu na 2003. godinu te vraćanje 2016. na vrijednosti približne vrijednostima u 2003. godini. Od ovakvog oblika reklamiranja posebno treba zaštiti muški spol jer učenici svake godine u 50% do 100% većem udjelu izjavljuju da im je predstavnik duhanske tvrtke nudio besplatan duhanski proizvod nego učenice. (slika 31)



**Slika 31. Učenici kojima su besplatno ponuđeni duhanski proizvodi od predstavnika duhanske tvrtke**

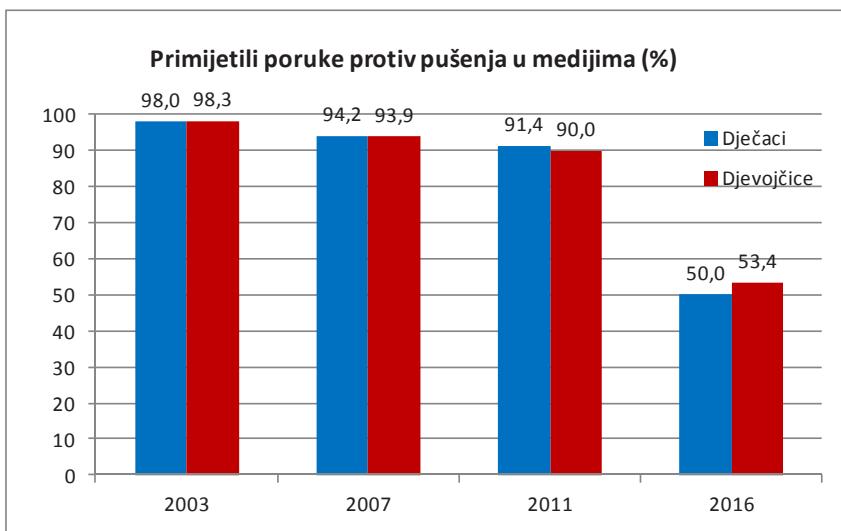
Udio učenika i učenica koji posjeduje nešto s logom duhanske marke niži je 2016. godine nego 2003. godine, iako se kod učenika radi o smanjenju od svega 0,5%. Smanjenje je više izraženo kod muškog spola gdje je od 2003. do 2016. postotak pao za gotovo 5%. Posjedovanje predmeta s ovakvim logom može biti posebno razoran oblik reklamiranja jer se radi o utjecaju koja je trajnije prisutna u okruženju djeteta. Ovi rezultati ukazuju na potrebu jačanja svijesti kod roditelja o negativnom utjecaju ovakvih predmeta i potrebi da takve predmete uklone iz životne sredine svoje djece. (slika 32)



**Slika 32. Učenici koji posjeduje nešto s logom duhanske marke na njemu**

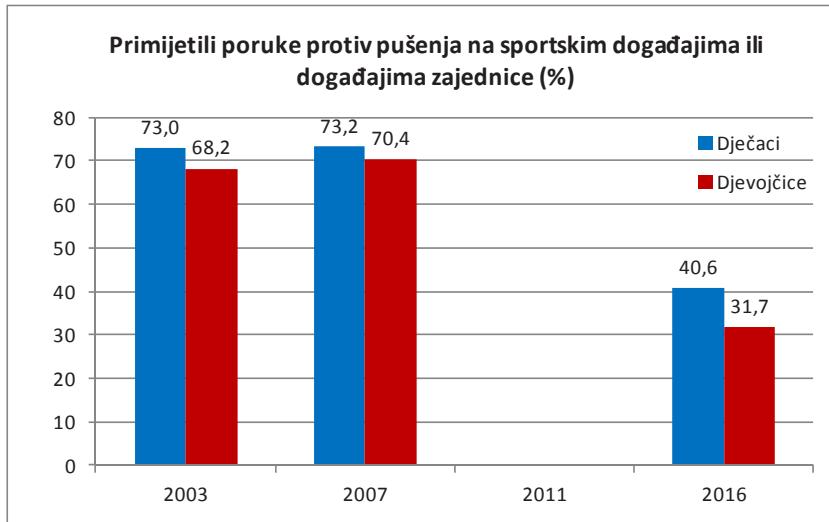
## Svjetsko istraživanje o uporabi duhana u mladih

U razdoblju od 13 godina, a pogotovo od 2011. do 2016. godine uočava se drastični pad zamjećivanja poruka u medijima protiv duhana. 2003., 2007., i 2011. skoro svaki dječak i djevojčica primjetili su takve poruke. 2016. po prvi put u svim godinama provedbe istraživanja bilježimo naglo smanjenje, s više od 90% prethodni godina na 50% kod dječaka i 53,4% kod djevojčica. (slika 33)



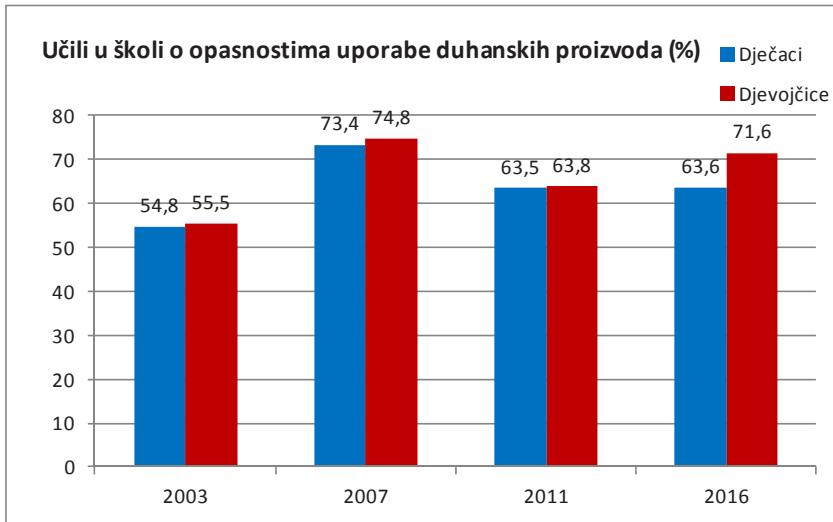
Slika 33. Učenici koji su primijetili poruke protiv pušenja u medijima u proteklih 30 dana

Sportska i druga događanja u zajednici gdje se mladi okupljaju i druže, događanja su gdje je utjecaj vršnjaka velik jer se mladi žele uklopiti i biti dio vršnjačke grupe. U atmosferi koja podržava ili čak potiče pušenje na takvim događanjima usmjerenim mladima, mnogi od njih podlegnu pritisku i porukama koje promoviraju pušenje iako bi u nekim drugim okolnostima bili u stanju odbiti iskušenje. I obrnuto, takva događanja mogu biti dobro mjesto za poruke koje govore protiv duhana. Budući da nemamo podatke za 2011. godinu, možemo analizirati udio učenika koji su primijetili protuduhanske poruke na sportskim događajima ili događajima zajednice 2016. godine u odnosu na 2003. i 2007. godinu. Dok je situacija 2007. bila čak nešto povoljnija nego 2003., u 2016. godini bilježi se znatan trend pada protu-duhanskih poruka na sportski događanjima i događanjima zajednice za više od 30% kod dječaka (sa 73,2% na 40,6%) i također vidimo sličnu sliku kod djevojčica (sa 70,4% na 31,7%). (slika 34)



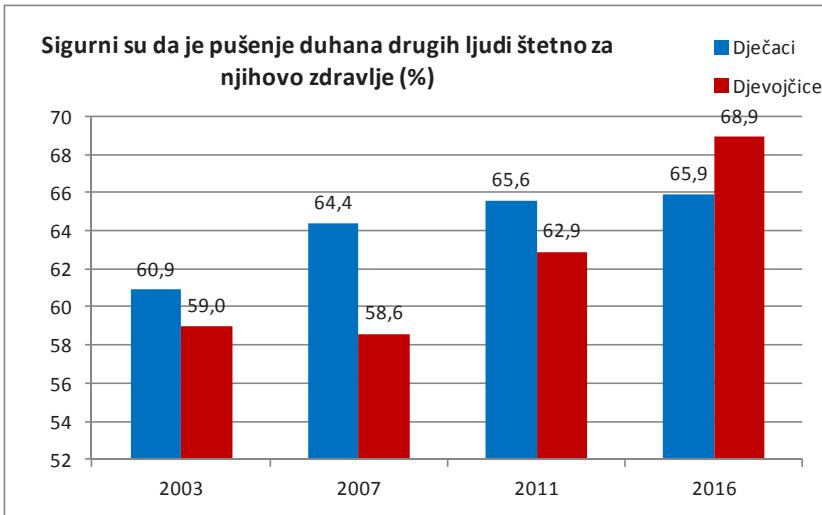
**Slika 34. Učenici koji su sudjelovali u sportskim događajima ili drugim događajima zajednice u proteklih 30 dana na kojima su vidjeli ili čuli bilo kakve poruke protiv pušenja**

Iako su u životu današnjih mlađih generacija izvori informacija različiti i često vezani uz moderne tehnologije, škola predstavlja glavni izvor strukturiranih i točnih informacija za učenike. U školi je bitno učiti učenike o opasnostima uporabe duhana. Zbog toga se ovim istraživanjem prati udio djece koja su u školi učila o tim opasnostima. Kronološki gledano od 2003. na 2007. smo zabilježili porast udjela dječaka i djevojčica za gotovo 20% koji su učili o posljedicama upotrebe duhana, da bi se 2011. godine taj udio smanjio za 10%. Dječaci su 2016. ostali na istom mjestu (63%) kao i prethodne godine istraživanja, a kod djevojčica je zabilježen porast na 71,6% no niti kod djevojčica u 2016. godini nije zabilježena razina iz 2007. godine. (slika 35)



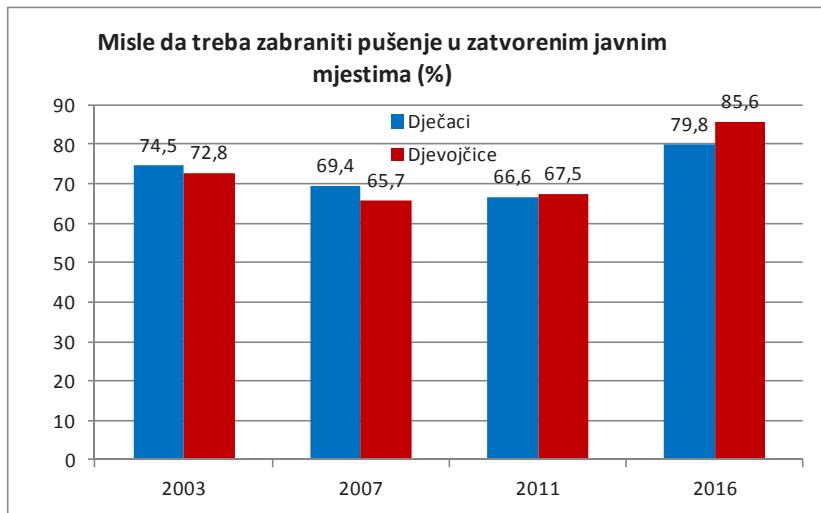
**Slika 35. Učenici koji su učili o opasnostima uporabe duhanski proizvoda u školi tijekom proteklih 12 mjeseci**

Izloženost pasivnom pušenju štetno je za zdravlje te se povezuje sa svim oštećenjima zdravlja kao i aktivno pušenje. U novije vrijeme razlikuje se pasivno pušenje iz druge ruke (osoba koja puši je u blizini izložene osobe te izložena osoba udiše dim koji se oslobađa iz na primjer tuđe cigarete) i iz treće ruke (izložena osoba dolazi u kontakt sa štetnostima iz duhanskog dima preko predmeta, posebno odjeće ili namještaja na kojem se zadržao neugodan miris dima, a ne direktno udišući dim). Ovakva izloženost štetnostima duhanskih proizvoda ima moralnu nadogradnju jer jedna osoba ugrožava zdravlje druge osobe. Kod mlađih je dodatno negativno djelovanje pasivnog pušenja to što promatranje osobe koja puši i udisanje dima može potaknuti mlađu osobu na pušenje, uzimajući u obzir vulnerabilnost ovog životnog razdoblja prema različitim oblicima rizičnog i štetnog ponašanja te sklonost eksperimentiranju. Stajališta učenika o pasivnom pušenju ispitana su pitanjem smatraju li da je pušenje duhana drugih ljudi štetno za njih. Tijekom provedbe ovog istraživanja pokazao se lagani progresivni porast u razumijevanju da je pasivno pušenje štetno. Od 2003. godine do 2011. godine su dječaci češće izjavljivali da smatraju da je za njih štetan duhanski dim nego djevojčice. U ovom posljednjem valu istraživanja provedenom 2016. godine, 68,9% djevojčica smatra da je pasivno pušenje štetno u odnosu na 65,9% dječaka. Kao pozitivan pomak treba istaknuti da je u 2016. godini 10% više djevojčica i 5% više dječaka svjesno opasnosti koje predstavlja pasivno pušenje nego 2003. godine. (slika 36)



Slika 36. Učenici koji sigurni da je pušenje duhana drugih ljudi štetno za njihovo zdravlje

Zabrana pušenja u zatvorenom javnom prostoru i ostale zakonske restrikcije vezane uz duhanske proizvode koje dovode do smanjenja dostupnosti duhanskih proizvoda pokazale su se diljem svijeta kao najefikasnije mјere u smanjenju pušenja. Pozitivan stav mlađih o zabrani pušenja u zatvorenom prostoru odraz je znanja i stavova o štetnosti aktivnog i pasivnog pušenja. Također je dobar pokazatelj stava kojeg će zastupati generacije koje će jednog dana voditi zemlju. Manji udio učenika oba spola imao je pozitivan stav o zabrani pušenja u zatvorenom javnom prostoru 2007. i 2011. godine nego 2003. godine. Između 2003. i 2016. bilježimo smanjenje udjela ispitanih učenika koji su za zabranu pušenja u zatvorenim javnim prostorima ispod 70%. U 2016. godini bilježi se rast u odnosu na 2011. godinu za 13% kod učenika i za 18% kod učenica. Od početka provedbe istraživanja 2003. godine, 2016. godine prepoznajemo najveći postotak dječaka (79,8%) i djevojčica (85,6%) koji se ne slažu s time da se puši u zatvorenim javnim prostorima. Zanimljivo je da su 2003. i 2007. godine veću sklonost zabrani iskazali dječaci nego djevojke dok je 2011. i 2016. bilo obrnuto. (slika 37)



Slika 37. Učenici koji misle da treba zabraniti pušenje u zatvorenim javnim mjestima

### Značaj za SZO FCTC

Rezultati ovog GYTS istraživanja su ključni za mjerjenje napretka provedbe i prihvaćanja FCTC SZO-a i MPOWER-a.

Sudjelovanje Republike Hrvatske u GYTS-u se izravno odnosi na prvi element MPOWER-a

(*Praćenje konzumacije duhana i preventivnih politika*). GYTS postavlja učenicima razna pitanja koja u sebi sadrže mnoge od preostalih elemenata MPOWER-a. Dobiveni podaci su ključni za mjerjenje napretka Hrvatske u punoj provedbi elemente MPOWER-a među mladima. Informacije koje dobivamo iz GYTS-a se mogu povezati s nekoliko odredbi FCTC-a koji se odnose na ulogu školskog osoblja i sveobuhvatnu politiku nadzora nad uporabom duhana u školi.

- **Zaštita ljudi od duhanskog dima**

Podaci GYTS-a pokazuju da se 60,9 % učenika nalazi oko onih koji puše u zatvorenim javnim mjestima, 64,8 % učenika se nalazi oko onih koji puše na otvorenom javnim mjestima i 60,1 % živi u domovima u kojima drugi puše u njihovoј prisutnosti.

- **Ponuda pomoći da bi se prekinula konzumacija duhana**

Rezultati iz GYTS-s pokazuju da učenike koji trenutno puše zanima odvikavanje. Od učenika koji trenutno pušite:

- o 37,4 % želi prestati pušiti.
- o 59,4 % je pokušalo prestati pušiti u proteklih godinu dana.
- o 11,7 % je nekada dobilo pomoć da bi prestali pušiti.

- **Upozorenja o štetnosti duhana**

Tijekom protekle godine, 67,6 % učenika je učilo na nastavi o štetnostima pušenja i 63,5 % je učilo na nastavi o učincima konzumacije duhana. Podaci GYTS-a također pokazuju da je tijekom prošle godine 51,2 % učenika je razgovaralo na nastavi o razlozima zašto mladi njihove dobi puše.

- **Provoditi zabranu reklamiranja, promicanja i sponzoriranja duhana**

Podaci GYTS pokazuju da je 51,8 % učenika primijetilo poruke protiv pušenja u medijima u posljednjih 30 dana. Zdravstvena upozorenja na pakiranju cigareta primijetilo je 91,9% učenika sadašnjih pušača. No, u posljednjih 30 dana, 34,5 % je vidjelo reklame za duhan ili promocije na prodajnim mjestima i 68,3 % ih je vidjelo nekoga tko koristi duhanski proizvod na televiziji, videozapисima ili filmovima. Nadalje, 12,3 % učenika ima predmet s logotipom marke cigareta i 5,4% je izjavilo da su im ponuđene besplatne cigarete od strane predstavnika duhanske kompanije.

GYTS metodologija pruža izvrstan okvir za praćenje i vođenje provedbe programa nadzora nad uporabom duhana u školama, a istovremeno je u skladu sa zahtjevima FCTC-a.

Rezultati ovog istraživanja će biti široko diseminirani, idealno, korišteni za usvajanje i provedbu učinkovitih zakonodavnih mjera za sprečavanje i smanjivanje potrošnje duhana, ovisnosti o nikotinu i izloženosti duhanskom dimu.

### **Značaj za zemlju**

Mnogi mladi u vašoj zemlji izjavljuju da žele prestati, ali nastavnici nisu osposobljeni ni na koji način da bi spriječili konzumaciju duhana među svojim učenicima.

Podaci ukazuju na ranu dob početka konzumacije cigareta među mладима u zemlji. Stoga edukacija vezana uz nadzor nad uporabom duhana treba započeti u vrlo ranoj dobi. Međutim, trenutno se u formalnom školskom planu i programu raspravlja o vrlo ograničenoj razini tema vezano uz duhan. Mladi se suočavaju s dvostrukim teretom konzumacije cigareta i konzumacije drugih oblika duhanskih proizvoda, kao što su duhan za žvakanje, šmrkanje itd.

Učenici u Hrvatskoj i dalje izvještavaju da su izloženi duhanskim medijskim kampanjama. Važno je kontrolirati ovu izloženost i provoditi zakone koji su na snazi.

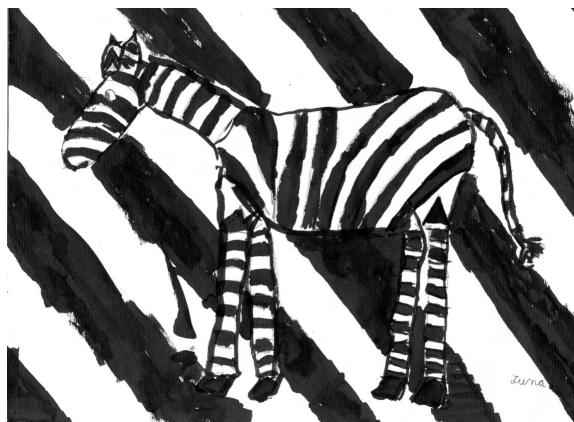
### **Predložene intervencije / Daljnja istraživanja**

Predlažu se daljnja istraživanja o tome zašto mladi, a posebno dječaci, prijavljuju znatno višu stopu konzumacije drugih duhanskih proizvoda osim cigareta, kako bismo razumjeli ovaj alarmantni novi trend.

S obzirom na činjenicu da će djeca vjerojatno početi pušiti ukoliko odrastaju u okruženju u kojem je duhansko oglašavanje u potpunosti zabranjeno, gdje je stopa pušenja visoka među odraslima (uključujući one koje služe kao uzori mlađima), gdje su duhanski proizvodi jeftini i lako dostupni, javne politike usmjerene na nadzor nad uporabom duhana trebaju uzeti to u obzir. Osim izrade takvih politika, treba se uzeti u obzir njihova provedba i podizanje svijesti javnosti. Polazišna točka mogao bi biti zakon o prodaji duhanskih proizvoda mlađima od 18 godina koji je na snazi, ali se, kako se čini, ne provodi na odgovarajući način.

Kampanje za podizanje svijesti javnosti o štetnostima pušenja i konzumacije duhanskih proizvoda moraju biti pojačane na učinkovit način. Postoji potreba za redovnim školskim obrazovanjem o štetnostima konzumacije duhana.

Obrazovni programi i kampanje promicanja zdravlja mogu imati korisnu ulogu u kontroli duhana. Međutim, ukoliko nisu potkrijepljeni jakim javnim politikama koje pomažu mlađima da se suzdrže od uporabe duhana, obrazovni programi daju samo skromne rezultate. Takvi programi edukacije i kampanje promicanja zdravlja treba staviti u cijelokupan kontekst snažnih i skladnih javnih politika nadzora nad uporabom duhana.



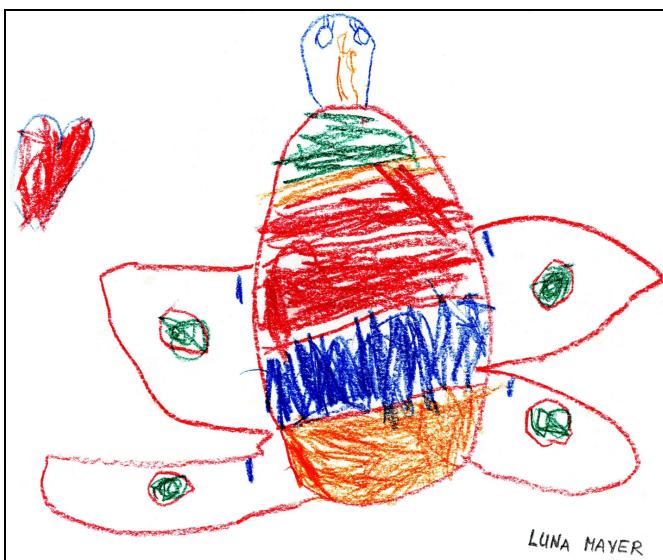
## Preporuke

- Značajan udio učenika bio je izložen duhanskom dimu kod kuće i na javnim mjestima, a 82,8 % učenika misli da treba zabraniti pušenje u zatvorenim javnim mjestima. Postoji potreba da se učinkovito provodi postojeći zakon koji zabranjuje pušenje duhana na javnim mjestima i da ga se učiniti sveobuhvatnjim.
- Mnogi učenici koji puše su izrazili želju za prestankom pušenja, a mnogi su čak pokušali prestati. Uz pravilnu pomoć i alate, ti učenici bi mogli prestati pušiti zauvijek. Nevladine organizacije mogu igrati važnu ulogu i pružiti važnu pomoć mladima koji su zainteresirani za odvikavanje.
- Mnogi mladi su bili izloženi duhanskom oglašavanju, a neki od njih su dobili besplatne cigarete od strane predstavnika duhanske kompanije. Postoji hitna potreba da se strože provodi postojeći zakon o zabrani svih oblika oglašavanja i sponzorstva duhanskih proizvoda i pribora.
- Za održavanje trenutnog razumijevanja uporabe duhana i drugih ključnih pokazatelja među mladima i ocjenjivanje usvajanja i primjene trendova FCTC SZO-a i MPOWER-a, ovo istraživanje bi trebalo biti provođeno najmanje svake četiri godine.
- Sveobuhvatna strategija promocije zdravlja, te učinkoviti i sveobuhvatni programi za prestanak konzumacije duhana moraju biti formulirani kako bi se spriječila konzumacija duhana i kako bi se pomoglo školskom osoblju i općoj zajednici u prestanku pušenja.
- Potrebno je uvesti školska pravila i javne politike za prevenciju i kontrolu uporabe duhana.

## Popis literature

1. Borland R, Wilson N, Fong GT, Hammond D, Cummings KM, Yong HH, et al. Impact of graphic and text warnings on cigarette packs: findings from four countries over five years. *Tob Control*. 2009;18:358–64.
2. Breslau N, Peterson EL. Smoking cessation in young adults: age at initiation of cigarette smoking and other suspected influences. *American Journal of Public Health*, 1996, February, 86(2):214–220.
3. Chen J, Millar WJ. Age of smoking initiation: implications for quitting. *Health Reports*, 1998, 9(4):39–46.
4. D'Avanzo B, La Vecchia C, Negri E. Age at starting smoking and number of cigarettes smoked. *Annals of Epidemiology*, 1994, 4(6):455–459.
5. Everett SA et al. Initiation of cigarette smoking and subsequent smoking behavior among U.S. high school students. *Preventive Medicine*, 1999, 29(5):327–333.
6. Glavak Tkalić, R., Miletić, G.-M., Maričić, J. (2016). Uporaba sredstava ovisnosti u hrvatskom društvu: Istraživanje na općoj populaciji. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar i Ured za suzbijanje zlouporabe droga Vlade Republike Hrvatske.
7. Hammond D. Health warning messages on tobacco products: a review. *Tob Control*. 2011;20:327–37.
8. Inchley J et al., eds. Growing up unequal:gender and socioeconomic differences in young people's health and well-being. *Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) study: international report from the 2013/2014 survey*. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe, 2016 (*Health Policy for Children and Adolescents*, No.7).
9. Khuder SA, Dayal HH, Mutgi AB. Age at smoking onset and its effect on smoking cessation. *Addictive Behaviors*, 1999, 24(5):673–677.
10. Kraus L et al. The ESPAD 2015 report. Results from the European School Survey Project on Alcohol and other Drugs. The ESPAD group and EMCDDA. 2016.
11. Miller CL, Hill DJ, Quester PG, Hiller JE. Impact on the Australian Quitline of new graphic cigarette pack warnings including the Quitline number. *Tob Control*. 2009;18:235–7.
12. Moodie C, MacKintosh AM, Hammond D. Adolescents' response to text-only tobacco health warnings: results from the 2008 UK Youth Tobacco Policy Survey. *Eur J Public Health*. 2010;20:463–9.

13. Pejnović Franelić I, Muslić LJ, Markelic M, Musić Milanovic S, Pavić Šimetin I, Mayer D et al. Hrvatski nacionalni rezultati ESPAD 2015 istraživanja. Zagreb: HZJZ; 2016
14. Šimetin IP, Mayer D, Milanović SM, Franelić IP, Jovičić D, Istraživanje zdravstvenom ponašanju učenika, Health Behaviour in School-aged Children – HBSC 2013/2014, Osnovni pokazatelji zdravlja i dobrobiti učenika i učenica u Hrvatskoj. Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Zagreb, 2016.
15. Vardavas CI, Connolly G, Karamanolis K, Kafatos A. Adolescents perceived effectiveness of the proposed European graphic tobacco warning labels. Eur J Public Health. 2009;2:212–7.
16. World Health Organization. MPOWER: A policy package to reverse the tobacco epidemic. Geneva: World Health Organization; 2008.
17. Zakon o ograničavanju uporabe duhanskih proizvoda (NN 128/1999, 55/2000, 125/2008, 55/2009 – ispravak, 119/2009, 94/13); dostupno na <http://www.zakon.hr/z/80/Zakon-oograničavanju-uporabe-duhanskih-proizvoda>
18. Zakon o ograničavanju uporabe duhanskih i srodnih proizvoda (NN 45/17); dostupno na <http://www.poslovni-savjetnik.com/propisi/zakon-o-ogranicavanju-uporabe-duhanskih-i-srodnih-proizvoda-vazeci-tekst-nn-br-452017>



[www.hzjz.hr](http://www.hzjz.hr)



ISBN 978-953-7031-65-7